[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی

سال بیست و پنجم، شماره ۸۱، بهار ۱۳۹۶، صفحات ۲۲۸ – ۱۸۷

عوامل مؤثر بر انحراف تسهیلات اعطایی در ایران

سیدمحمدرضا سید نورانی

استاد دانشکده اقتصاد، دانشگاه علامه طباطبائی (نویسنده مسئول)

seyednourani@atu.ac.ir

فتح اله تاری

دانشیار دانشکده اقتصاد، دانشگاه علامه طباطبائی

tarifath@yahoo.com

کریم آقاجانی

دانشجوی دکتری اقتصاد مالی، دانشگاه علامه طباطبائی

ka.aghajani@yahoo.com

امروزه نظام بانکی نقش مهمی در اقتصاد ایفا می‌نماید؛ در واقع بانک‌ها، مؤسسات خدماتی هستند که ضمن جمع‌آوری سپرده‌ها، نسبت به اعطای تسهیلات اقدام می‌نمایند. یکی از مهم‌ترین آسیب‌های موجود در نظام بانکی، عدم مصرف صحیح تسهیلات اعطایی است، که منجر به انحراف تسهیلات می‌شود. انحراف تسهیلات به دلیل وجود اطلاعات نامتقارن قبل و بعد از اعطای تسهیلات در عقود مشارکتی و عقود مبادله‌ای رخ می‌دهد.

در این مقاله با روش توصیفی-تحلیلی به بررسی انحراف تسهیلات اعطایی در مناطق ۳۲ گانه بانک (الف) طی سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۸۶و همچنین به تفکیک عقود مشارکتی و عقود مبادله‌ای پرداخته می‌شود. نتایج حاکی از آن است که طی این سال‌ها علی‌رغم افزایش تعداد و مبلغ تسهیلات پرداختی به متقاضیان، تعداد پرونده‌های بدون نظارت و در نتیجه انحراف تسهیلات به شدت کاهش یافته است.

طبقه‌بندی JEL: E59, G21, H81

واژه‌های کلیدی: تسهیلات اعطایی، نهادهای مالی، اطلاعات نامتقارن، مخاطره اخلاقی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۴/۲۲ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۲/۳

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

۱. مقدمه

بانک‌ها، بزرگترین نهاد مالی بوده و اعتبارات حیات سیستم بانکی و تمامی واحدهای اقتصادی می‌باشد، بخش عمده فعالیت‌های بانکی را می‌توان در دو عنوان کلی «تجهیز» و «تخصیص» منابع پولی، خلاصه نمود. به بیان دقیق‌تر، بانک‌ها و مؤسسات مالی از یک سو سرمایه‌های ریز و درشت اشخاص، خانوارها و مؤسسات را گردآوری و از سوی دیگر، با اعطای تسهیلات یا تخصیص منابع آن‌ها را در اختیار فعالان اقتصادی قرار داده و از این طریق زمینه را برای رشد و توسعه اقتصادی کشور فراهم می‌نمایند.

در بانکداری اسلامی این دو وظیفه اصلی بانک‌ها، یعنی جمع‌آوری پول (تجهیز منابع پولی) و توزیع پول (تسهیلات اعطایی) در چهارچوب عقود اسلامی صورت می‌گیرد. یکی از موارد اعطای تسهیلات در بانکداری اسلامی فروش اقساطی است. در برخی موارد در فروش اقساطی بانک‌ها محل مصرف تسهیلات خرد و کلان را تعیین و برای پرداخت آن شرایط گذاشته‌اند و مشتریان در این بخش اختیاری ندارند. برخی به منظور گرفتن تسهیلات مانند خرید کالا، به ارائه فاکتورهای صوری و سندسازی روی آورده‌اند. ارائه فاکتورهای صوری از سوی گیرندگان تسهیلات و متقاضیان دریافت تسهیلات از بانک‌ها منجر به ایجاد مسأله مخاطره اخلاقی می‌شود که به دلیل اطلاعات نامتقارن[1] روی می‌دهد. گسترش این تخلف و مدرک‌سازی صوری توسط برخی متقاضیان و بروز مخاطره اخلاقی به مسئله انحراف تسهیلات در شبکه بانکی کشور دامن می‌زند. این انحراف تسهیلات یا به عبارت دیگر، هرگونه تجهیز و تخصیص منابع پولی خارج از این چهارچوب، غیرشرعی و غیرقانونی است.

1. Asymmetric information

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

در بانکداری اسلامی به دلیل استفاده از قراردادهای مختلف برای اعطای تسهیلات و به دلیل وجود اطلاعات نامتقارن در اقتصاد، بانک‌ها همواره با مشکلاتی چون انتخاب بد[1] و مخاطره اخلاقی[2]، که منجر به انحراف تسهیلات می‌شود، مواجه هستند.

در این پژوهش سعی بر آن است که چگونگی انحراف تسهیلات در بانکداری اسلامی توضیح داده شود. با توجه به اهمیت موضوع انحراف تسهیلات در کشور، در این پژوهش بر آن هستیم تا با رویکردی توصیفی-تحلیلی عوامل مؤثر بر انحراف تسهیلات را بررسی می‌کنیم و با استفاده از داده‌های مربوط به میزان تسهیلات مناطق ۳۲ گانه بانک (الف[3]) و میزان انحراف تسهیلات برای دوره زمانی ۱۳۹۴-۱۳۸۶ مشخص می‌شود تا چه میزان این بانک در زمینه جلوگیری از انحراف تسهیلات موفق بوده است. به همین منظور ابتدا به بررسی تسهیلات بانکی و انحرافات آن می‌پردازیم و همچنین پیشینه‌ای از مطالعات داخلی و خارجی در این زمینه‌ها بیان می‌گردد. در ادامه و در بخش مبانی نظری به موضوع انحراف تسهیلات بانک‌ها پرداخته می‌شود. سپس میزان انحراف تسهیلات در مناطق ۳۲ گانه بانک (الف) بررسی می‌شود. در نهایت نیز نتیجه‌گیری و پیشنهادها مطرح می‌شود.

۲. ادبیات موضوع و پیشینه پژوهش

۲-۱. ادبیات موضوع

یکی از موضوعاتی که برای توسعه کشورها ضروری است، تأمین نیازهای مالی فعالیت‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری است. در این زمینه تجهیز و تخصیص منابع مالی (در قالب تسهیلات اعطایی) به این گونه فعالیت‌ها از اهمیت به سزایی برخوردار است؛ از این رو، مؤسسات اعتباری و به خصوص بانک‌ها با جمع‌آوری و جلب انواع سپرده‌ها سعی در تخصیص این منابع در جهت

1. Adverse selection
2. Moral hazard

۳. با توجه به محرمانه بودن اطلاعات، از آوردن نام بانک خودداری شده است.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

تأمین نیازهای مالی این گونه فعالیت‌ها دارند. چراکه برای تمامی اشخاص به دلایل مختلف مقدور نیست که در کلیه فعالیت‌های خود بتوانند از امکانات و منابع پولی شخصی جهت تأمین نیازهای موجود استفاده نمایند؛ لذا به منظور تأمین تسهیلات و منابع لازم، ناگریز به مؤسسات مالی و اعتباری روی می‌آورند.

بانک‌ها واسطه بین سپرده‌گذاران و متقاضیان تسهیلات اعتباری بوده و با استفاده از منابع خود و سپرده‌های مردم، مبادرت به اعطای تسهیلات می‌نمایند. در واقع رشد و توسعه اقتصادی هر جامعه بدون انجام سرمایه‌گذاری‌های مولد مقدور نبوده و از آن‌جا که افراد به تنهایی قادر به انجام سرمایه‌گذاری در عرصه اقتصاد نیستند. لذا بانک‌ها از یک سو با جذب سپرده‌های مردم امکانات مالی مناسب را بدست آورده و از سوی دیگر، با عملیات اعتباری خود موجبات انتقال منابع را از اشخاصی که مستقیماً مایل و یا قادر به مشارکت در فعالیت‌های اقتصادی نمی‌باشند و به آنان که جهت انجام امور اقتصادی به سرمایه نیاز دارند را فراهم می‌سازند. بدین ترتیب با افزایش سرمایه‌گذاری‌های مولد وافزایش سطح تولیدات سطح اشتغال در کشور، موجبات رشد اقتصادی را فراهم می‌سازند.

در حالت کلی می‌توان گفت، موفقیت بسیاری از سیاست‌های اقتصادی اتخاذ شده، منوط به عملکرد صحیح نظام بانکی در امر تخصیص اعتبار می‌باشد. به عنوان مثال، اجرای سیاست خصوصی‌سازی منوط به فراهم نمودن امکانات برای بخش خصوصی است که در این رابطه تسهیلات بانکی می‌تواند نقش حیاتی داشته باشد.

اعطای تسهیلات در بانکداری اسلامی با بانکداری متعارف، متفاوت است. در بانکداری اسلامی به دلیل حذف اعطای تسهیلات و اعتبار[1] براساس قرارداد قرض با بهره، روش‌های دیگری برای تخصیص منابع جایگزین شده‌اند؛ که آن‌ها را می‌توان در یک تقسیم‌بندی کلی به چهار گروه قرض‌الحسنه، قراردادهای مبادله‌ای، قراردادهای مشارکتی و سرمایه‌گذاری مستقیم، تقسیم کرد (موسویان، ۱۳۸۹).

1. Credit

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

یکی از موارد تسهیلات اعطایی که در چارچوب قراردادها و معاملات در بانکداری اسلامی مورد استفاده قرار می گیرد، فروش اقساطی (از قراردادهای مبادله‌ای) است. در روش فروش اقساطی بانک، کالای مورد نیاز را به صورت نقد خریده و با احتساب سود بانکی، به صورت نسیه اقساطی به متقاضی می‌فروشد. افراد برای تأمین نیازمندی‌های مصرفی خود، متقاضی دریافت چنین تسهیلاتی هستند. این روش برای تهیه همه انواع کالاهای مورد نیاز خانوارها اعم از اساسی، بادوام (نظیر مسکن) و متعارف کاربرد دارد. این متقاضیان ترجیح می‌دهند با قراردادهای با نرخ معین معامله کنند تا بتوانند برای بازپرداخت اقساط ماهیانه از محل درآمدشان برنامه‌ریزی کنند (همان، ۴).

روش اقساطی به دو صورت قابل اجرا است، نخست آن‌که بانک بعد از دریافت تقاضای کتبی متقاضی، کالای مورد نظر را خریده و به وی می‌فروشد. دوم این‌که متقاضی را در خرید از طرف بانک و فروش خود از طرف بانک وکیل کند؛ یعنی متقاضی در جایگاه وکیل بانک، کالای مورد نظر را بخرد و از طرف بانک چک بکشد و به فروشنده بدهد؛ سپس کالای خریداری شده را به وکالت از طرف بانک به صورت نسیه به خودش بفروشد (همان، ۱۷-۱۶). در بانکداری اسلامی ایران فروش اقساطی معمول است و بانک‌ها تسهیلات متفاوتی را به منظور خرید کالاهای متفاوت در اختیار متقاضیان قرار می‌دهند. در برخی موارد بانک‌ها در قبال اعطای تسهیلات فاکتور کالاهای مورد نظر را از متقاضی اخذ می‌کنند و ضمانت‌های متفاوتی را برای اطمینان از بازپرداخت تسهیلات مورد نظر دریافت می‌کنند.

با توجه به عقود مختلف در بانکداری اسلامی، تلاش برای اجرای دقیق عقود اسلامی در بانک و اطمینان از اصالت و سلامت معاملات جزء لاینفک شرعی و سازمانی قلمداد می شود. برخی از نکاتی که در امر نظارت مورد تأکید است، به شرح زیر می باشد:

- اطمینان کامل از اصالت معاملات و عدم ارائه تسهیلات با مستندات صوری
- واحدهای بانک ترتیبی اتخاذ نمایند که از طریق واریز تسهیلات پرداختی به حساب ذینفعان در بانک بر نحوه مصرف آن نظارت نمایند.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

- اطمینان و نظارت کامل بر مصرف تسهیلات و جلوگیری از مصرف تسهیلات اعطایی در خارج از موضوع قرارداد.
- شناسایی کامل متقاضی تسهیلات از لحاظ اهلیت و شاخص های مالی (عدم چک برگشتی، نداشتن تعهدات سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول نزد سایر بانک‌ها، حجم مطلوب مراودات مشتری با بانک و...) .
- شناسایی کامل گروه‌های ذینفع واحد و اعطای تسهیلات با توجه به مجموع تعهدات آنان
- بهره گیری از کلیه ابزارهای نظارتی در جهت نظارت کامل در مراحل مختلف پرداخت و مصرف تسهیلات.
- اخذ تضامین و وثایق محکم و مطمئن متناسب با ظرفیت و وضعیت مالی مشتری.
- دریافت مفاصا حساب مالیاتی و گزارش حسابرسی برای مشتریان مشمول (بسته سیاستی- نظارتی شبکه بانکی کشور، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۷: ۱).
- آخرین مرحله از فرآیند اعطای تسهیلات اختصاص به وصول مطالبات و جمع‌آوری وجوه، محاسبه سود حاصل از تسهیلات اعطایی و اخذ آن از مشتری و پرداخت به سپرده‌گذاران دارد. این مرحله در صورت اجرای موفقیت‌آمیز بندهای فوق، به سهولت قابل انجام است. در صورت بروز مسائل و مشکلات اجرایی، حل و فصل موضوع از طریق مذاکره و توافق‌های منطقی و عادلانه از طریق اقدام حقوقی و قضایی می‌تواند منجر به بازگشت منابع گردد (همان: ۱).

اعطای تسهیلات در قالب عقود مشارکتی و فروش اقساطی مشکلاتی را برای نظام بانکداری به همراه دارد که در بخش‌های بعدی به تفصیل شرح داده می‌شود.

۲-۲. پیشینه پژوهش

با توجه به اهمیت تسهیلات اعطایی، مطالعات گوناگونی پیرامون این دو موضوع در داخل و خارج صورت گرفته است. در ابتدا تعدادی از مطالعات داخلی و سپس مطالعات خارجی پیرامون تسهیلات اعطایی بیان می‌شود.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

صمصامی و امیرجان (۱۳۹۰) در بررسی اثر تسهیلات بانکی بر ارزش افزوده بخش صنعت و معدن با استفاده از داده‌های سری زمانی سال‌های (۱۳۸۶-۱۳۵۶) و برآورد الگوی معادلات همزمان با بهره‌گیری از روش 3sls نشان داده‌اند که تسهیلات بانکی بر ارزش افزوده بخش صنعت و معدن مؤثر بوده و به طور متوسط کشش‌های تسهیلات ثابت و سرمایه در گردش نسبت به ارزش افزوده به ترتیب برابر با ۰/۰۵ درصد و ۰/۱۴ درصد می‌باشد.

لزگی، امینی و حقیقت (۱۳۸۸) میزان اثربخشی تسهیلات اعطایی شبکه بانکی استان قزوین بر رشد بخش‌های عمده اقتصادی را با استفاده از داده‌های پانل بررسی کرده‌اند. بررسی آنان نشان می‌دهد که طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۷۶ در کوتاه‌مدت میان ارزش افزوده هر بخش و تسهیلات اعطایی ارتباط معنی‌داری وجود دارد ولی شدت اثر تسهیلات بر ارزش افزوده، بسیار ناچیز و منفی می‌باشد.

حسین‌زاده بحرینی (۱۳۸۸) در بررسی بانکداری اسلامی بیان می‌کند که در صورت حاکمیت شرایط عدم اطمینان در جامعه و یا جدی بودن ریسک‌های ناشی از عدم تقارن اطلاعات، که مشکلاتی چون مخاطره اخلاقی و انتخاب بد را ایجاد می‌کند، سیستم بانکداری اسلامی لزوماً سیستم بهینه نخواهد بود چرا که در این شرایط احتمال خطر ورشکستگی بانک‌ها وجود دارد.

کورزماز[1] (۲۰۱۵) در بررسی اثر تسهیلات اعطایی بانک‌ها بر رشد اقتصادی و تورم در ۱۰ کشور اروپایی با استفاده از داده‌های پانل ۲۰۱۲-۲۰۰۶ نشان می‌دهد که اعطایی تسهیلات در این کشورها نه تنها تورم‌زا نبوده است بلکه رشد اقتصادی را ۵ درصد افزایش داده است.

تیمسین[2] (۲۰۱۴) اثر اعتبارات بانکی بر رشد اقتصادی نپال را با استفاده از رویکرد هم‌انباشتگی جوهانسن و مدل تصحیح خطا و داده‌های سری زمانی برای دوره ۲۰۱۳-۱۹۷۵ بررسی کرده‌اند. نتایج آنان نشان می‌دهد که اعتبار بانکی به بخش خصوصی تنها در بلندمدت اثر مثبتی بر رشد اقتصادی نپال دارد. در کوتاه‌مدت نیز یک اثر بازخوردی از رشد اقتصادی به اعتبارات بخش

1. Korzmaz
2. Timsina

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

خصوصی وجود دارد. به طور کلی، می‌توان گفت رشد ۱ درصد در اعتبارات واقعی بخش خصوصی منجر به افزایش ۰/۰۴ درصد در تولید ناخالص داخلی واقعی در بلندمدت می‌شود.

شاه‌چرا، اربابیان و شادروخ[1] (۲۰۱۳)، به بررسی نقش حمایت دولت از بانک‌ها و نقش آن در افزایش مخاطره اخلاقی در ایران پرداخته‌اند. آنان با استفاده از متغیر ریسک اعتباری بانک، مسئله مخاطره اخلاقی میان مدیران بانک‌ها را آزمون کرده‌اند. نتایج آن‌ها نشان‌دهنده ضریب منفی بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی است که حاکی از وجود مخاطره اخلاقی بین مدیران بانک‌ها است. همچنین ضریب نسبت وام‌دهی منفی و معنادار بوده یعنی مدیران بانک‌ها وام‌دهی را در شرایط ریسک کاهش می‌دهند.

ور، زومی و روتی[2] (۲۰۱۲) اثرات اعتبارات اعطایی بانک‌ها بر عملکرد اقتصادی در کشور کنیا را بررسی کرده‌اند. با تخمین مدل پانل پویا و با استفاده از GMM نشان می‌دهند که اعتبارات اثر مثبت و معنی‌داری بر تولید ناخالص داخلی بخشی وجود دارد. البته با اضافه کردن عواملی نظیر استخدام نیروی کار و عملکرد اقتصادی بخش‌ها در دوره‌های گذشته به مدل، اندازه این اثر کوچک‌تر می‌شود.

مطالعه داخلی مشخصی پیرامون انحراف از تسهیلات بانکی صورت نگرفته است و بیشتر مطالعات صورت گرفته در حوزه تسهیلات اعطایی بانک‌ها و اثر این تسهیلات بر رشد اقتصادی بوده است. در مطالعات خارجی نیز به دلیل عدم پرداخت تسهیلات در قالب عقود، بانکداری متعارف با انحراف تسهیلات مواجه نمی‌باشد؛ لذا مطالعات خارجی پیرامون این موضوع وجود ندارد و تنها مطالعات در زمینه مخاطره اخلاقی بیان شده است. در ادامه، به بررسی اثر انحراف تسهیلات اعطایی پرداخته می‌شود. همچنین به منظور بررسی موردی انحراف تسهیلات، آمارهای مربوط به تسهیلات اعطایی و میزان انحراف تسهیلات در مناطق ۳۲ گانه بانک الف در این راستا مورد واکاوی قرار می‌گیرد.

1. Shahchera, Arbabian & Shadrokh
2. Were, Nzomoi & Rutti

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

۳. مبانی نظری

یکی از مشکلات اعطای تسهیلات، در زمان برقرار عقد فروش اقساطی است. تسهیلات اعطایی در قالب فروش اقساطی به سادگی نبوده و مشکلاتی را برای بانک‌ها به همراه دارد. یکی از این مشکلات، عدم بازپرداخت یا سندسازی و ارائه فاکتورهای صوری در این روش است؛ لذا اعطای تسهیلات در این روش نظارت بانک را می‌طلبد. کوتاهی در امر نظارت توسط بانک باعث ایجاد شبهه در صحت و اصالت معاملات اسلامی شده و از طریق هدایت منابع به سایر امور سوداگرانه باعث تضییع حقوق مردم و بانک می شود.

در نظام اعتباری چون منابع بانک بیشتر متعلق به سپرده‌گذاران بوده و بانک به عنوان وکیل و امین مردم منابع مزبور را در اختیار متقاضیان قرار می‌دهد، شناخت بانکداران درباره متقاضیان تسهیلات به توانایی بازپرداخت تسهیلات دریافتی، عملکرد و پیشینه فعالیت آنان قبل از موافقت و اعطای تسهیلات اهمیت به سزایی دارد. به علاوه اهمیت دستیابی به اطلاعات درباره متقاضی تسهیلات تنها به مرحله قبل از عقد قرارداد محدود نمی شود، بلکه نحوه اجرای مطلوب مفاد قرارداد، نظارت بر نحوه مصرف تسهیلات و کیفیت اجرا و مدیریت پروژه پس از عقد آن را نیز در بر می‌گیرد.

در یک دنیای آرمانی که اطلاعات اقتصادی کامل و در دسترس همه است، همه چیز ایده‌آل است؛ در این شرایط مؤسسات مالی و بانک‌ها با اطمینان خاطر به متقاضیان دریافت تسهیلات، تسهیلات پرداخت می‌کنند که در این صورت ریسک اعتباری بسیار پایین است. اما در دنیای واقعی، اطلاعات بسیار ناقص و دسترسی به آن‌ها پرهزینه می‌باشد. بنابراین بانک‌ها اطلاعات کافی از میزان ریسک مشتریان خود (یا اطلاعات خود مشتریان) ندارد؛ یا به عبارت دیگر، مشکل اطلاعات نامتقارن وجود دارد که این اطلاعات نامتقارن مانعی در جهت تخصیص کارامد تسهیلات بانکی به متقاضیان مختلف است که منجر به انحراف تسهیلات بانک‌ها می‌شود. مسأله اطلاعات نامتقارن زمانی اتفاق می‌افتدکه یک عامل اقتصادی در مورد مبادله‌ی خود اطلاعات خاصی دارد که طرف دیگر مبادله، آن اطلاعات را ندارد. نکته‌ای که در این‌جا باید تأکید شود

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

این است که معمولاً طرف مبادله با اطلاعات بیشتر، می‌خواهد فرد کمتر مطلع را استثمار کند (شاکری، ۱۳۸۶: ۴۵۶).

اطلاعات نامتقارن منجر به از بین رفتن ویژگی‌های خوب بازار رقابت کامل و بروز نقض بازار می‌شود. اطلاعات نامتقارن موجب بروز دو نوع رفتار فرصت‌طلبانه، انتخاب بد (کژگزینی) و مخاطره اخلاقی (کژمنشی) می‌شود. انتخاب بد نوعی رفتار فرصت‌طلبانه است که در موقعیتی رخ می‌دهد که در آن یک فرد با اطلاعات بیشتر از مبادله سود برده و مزیت کسب کند یا اساساً در جایی بروز می‌کند که یک فرد مطلع با یک فرد با اطلاعات کمتر در مورد یک مشخصه خاص غیرقابل مشاهده از وی (فرد مطلع) قرارداد می‌بندد (همان، ۴۵۷).

در ارتباط با نظام بانکی و تسهیلات اعطایی می‌توان گفت که مسأله انتخاب بد قبل از بسته شدن قرارداد رخ می‌دهد. بدین صورت که بانک‌ها به دلیل اطلاعات نامتقارن دچار انتخاب بد شده و نمی‌توانند از صحت اطلاعات داده شده یا صحت فاکتورها و اسناد فرد متقاضی دریافت‌کننده تسهیلات، اطمینان حاصل کنند. همچنین نمی‌توانند متقاضی تسهیلات را به درستی انتخاب کنند و ممکن است تسهیلات را در اختیار فردی بگذارند که نیاز چندانی به تسهیلات مورد نظر ندارد.

مسأله دیگری که در پی اطلاعات نامتقارن رخ می‌دهد، مخاطره اخلاقی است. مخاطره اخلاقی احتمال این است که افراد زمانی که در برابر حوادث بیمه هستند، مراقبت کمتری از خود نشان می‌دهند[1]. در واقع مخاطره اخلاقی نوعی رفتار فرصت‌طلبانه است که در آن فرد با اطلاعات بیشتر از طریق یک اقدام غیرقابل مشاهده از فرد با اطلاعات کمتر مزیت می‌گیرد (شاکری، ۱۳۸۶، ۴۵۸).

در زمینه بانکداری و تسهیلات اعطایی، این مشکل پس از بسته شدن قرارداد ایجاد می‌شود. به این صورت که مشتری بانک ممکن است تسهیلات را طبق مفاد قرارداد عمل نکرده و آن وجوه را واقعا در جایی که عنوان کرده، خرج نکند. بدین صورت که متقاضیان با سندسازی و ارائه فاکتورهای صوری و جعلی با هدف پنهان نمودن محل خرج تسهیلات، تسهیلات را در جایی غیر

1. Shahchera, Arbabian & Shadrokh, 2013, 65

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

از مکانی که باید مصرف می‌کنند که این امر منجر به انحراف تسهیلات می‌گردد (حسین زاده بحرینی، ۱۳۸۸، ۱۶). در واقع بانک‌ها با تسهیلات اعطایی با مشکل انتخاب بد و مخاطره اخلاقی مواجه هستند که ریسک اعتباری را افزایش می‌دهد. منظور از ریسک اعتباری[1]، احتمال قصور تسهیلات گیرنده یا طرف مقابل بانک نسبت به انجام تعهداتش، طبق شرایط توافق شده است (رنجبرمطلق، ۱۳۸۴: ۱). وجود مخاطره اخلاقی در بخش بانکی و اثر آن بر ریسک اعتباری باعث می‌شود تا تسهیلات به افرادی که واقعاً به آن احتیاج دارند، اعطا نشود یا بانک‌ها تسهیلات کمتری دهند یا نظارت و کنترل‌های بیشتری قرار دهند.

انجام تکالیف و ایفای تعهدات از سوی مشتریان نظام بانکی یکی از عوامل اثرگذار بر سلامت، صحت و مشروعیت عملیات بانکی است. در واقع انعقاد صحیح و مشروع معامله می‌بایست دغدغه مشتریان نظام بانکی نیز باشد. یکی از تکالیف مهم مشتری در این زمینه انعقاد و اجرای واقعی قراردادهای بانکی است. برای اثبات این تکلیف شرعی و اهمیت آن می‌توان به قاعده قصد استناد کرد. تجهیز و تخصیص منابع در بانک‌ها و سایر نهادهای مالی از طریق عقود و قراردادهای حقوقی مختلف صورت می‌گیرد. تفاوت عقود و قراردادهای حقوقی در تعریف، ماهیت و کارکرد ویژه آن است. در واقع آن‌چه در عالم خارج رخ می‌دهد، این است که صاحبان سرمایه با انگیزه دریافت سود و یا هر نوع منفعت دیگری آن را در اختیار متقاضیان آن قرار می‌دهند. بر همین اساس نوع قراردادی که متعاملین در قالب آن مناسبات خود را تنظیم می‌کنند، دارای اهمیت بسیاری است و تعیین‌کننده آن است که معامله دارای چه آثار و احکامی است و همچنین طرفین معامله از چه حقوق و تکالیفی برخوردارند (ملاکرمی، ۱۳۹۲: ۲).

علاوه بر فروش اقساطی، در عقود مشارکتی نیز به دلیل وجود رابطه بانک با گیرنده تسهیلات، نیاز به نظارت مستمر بانک بر فعالیت‌های اقتصادی وجود دارد. اما چنین نظارت مستمر و مسئولیتی از عهده بانک خارج است. به همین دلیل اعطای تسهیلات در قالب عقود مشارکتی نیز

1. Credit Risk

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

ممکن است دچار انحراف گردد. به عبارت دیگر، اجرای صحیح عقود مشارکتی مستلزم تحلیل و انتخاب پروژه‌های سرمایه‌گذاری، نظارت و مدیریت مستمر بر روند اجرای پروژه‌ها و در نهایت محاسبه و تعیین سود واقعی مشارکت است؛ که هر کدام از این مراحل نیازمند دانش و تخصص مرتبط می‌باشد.

همچنین فرایند اعطای تسهیلات در ابتدا مشارکت است، اما سپس تبدیل به فروش اقساطی می‌شود. بدین صورت که بانک پس از اتمام دوره مشارکت سهم خود را به مشتری واگذار می‌نماید. در حالی‌که مشتری سود واقعی پروژه را به بانک پرداخت نکرده است. از سوی دیگر، در دوران مشارکت، بانک اصلاً طلبکار نیست و اگر مشتری از تبدیل عقد مشارکت مدنی به فروش اقساطی خودداری کند، بانک عملاً قادر به وصول مطالبات خود از مشتری نخواهد بود. حتی در بسیاری از مواقع زمانی‌که یک مشتری با بانک وارد عقد مشارکتی می‌شود، قصد واقعی برای مشارکت در پروژه را ندارد. مشتری به دنبال دریافت تسهیلات برای تأسیس یا تکمیل طرح خود است و تمایل دارد خودش به تنهایی تمام طرح را در اختیار داشته باشد.

تمام موارد ذکر شده، منجر به انحراف از تسهیلات در عقد مشارکتی می‌گردد. آمارهای بانک مرکزی نشان می‌دهد حجم تسهیلات اعطایی به عقدهای مشارکتی در طول سال‌های گوناگون به لحاظ درصد و حجم، بسیار کم‌تر از عقدهای با بازدهی ثابت یعنی فروش اقساطی، جعاله، سلف و اجاره به شرط تملیک است. در سال ۱۳۸۸ حجم تسهیلات مشارکتی در برابر تسهیلات مبادله‌ای به ۳۱ درصد در برابر ۴۲ درصد رسیده است (احمدی‌حاجی‌آبادی و بهاروندی، ۱۳۹۱: ۱۲۳).

موفقیت بسیاری از برنامه‌ها و سیاست‌های اقتصادی، منوط به عملکرد صحیح نظام بانکی در امر تخصیص اعتبار و تسهیلات می‌باشد و انحراف در این تسهیلات کامیابی سیاست‌های دولت در زمینه اشتغال و تولید را مختل می‌سازد. چراکه بانک‌ها و مؤسسات مالی تسهیلات و منابع مالی مورد نیاز را در اختیار افراد به منظور سرمایه‌گذاری قرار می‌دهند. اعطای تسهیلات به بخش خصوصی منجر به افزایش سرمایه‌گذاری و تولید می‌گردد. که این امر به نوبه خود با افزایش

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

اشتغال در اقتصاد منجر به افزایش رشد اقتصادی می‌شود. از طرف دیگر، با رونق تولید در کشور و افزایش کالاها و خدمات در یک اقتصاد متعادل، شرایط کاهش قیمت‌ها را فراهم می‌شود.

به طور کلی، بانک‌ها از طریق ایجاد تسهیلات لازم در زمینه سرمایه‌گذاری در امور تولیدی نقش به سزایی در افزایش سرمایه‌گذاری و در نتیجه تسریع رشد اقتصادی کشور ایفا می‌نمایند. اما انحراف در تسهیلات و عدم سرمایه‌گذاری در مکان واقعی سبب می‌شود که اشتغالی که می‌بایست از طریق اعطای تسهیلات به بخش تولید افزایش یابد، محقق نشود. اعطای تسهیلات در قالب عقود، با هدف گسترش تولید، اشتغال، رفع نیازهای مصرفی افراد، کمک به بخش کشاورزی و... پرداخت می‌شود تا دولت را در رسیدن به اهداف خود و تحقق برنامه‌های توسعه کمک نماید. اما متأسفانه به دلیل انحراف تسهیلات این مهم محقق نمی‌شود. به عنوان مثال، انحراف تسهیلات موجب می‌شود که متقاضیان تسهیلاتی که برای تولید در نظر گرفته شده است، را دریافت کرده اما در جای دیگری مصرف کنند. در نتیجه هدف دولت از اعطای چنین تسهیلاتی که افزایش تولید بوده محقق نمی‌گردد.

بنابراین انحراف تسهیلات می‌تواند به عنوان چالشی جدی پیش‌روی بانکداری کشور قرارگرفته و کارامدی نظام بانکداری کشور را مختل می‌کند. مگر اینکه بانک‌ها در زمان اعطای تسهیلات و بعد از آن نظارت کافی را انجام دهند. به همین دلیل است که گفته می‌شود اگر برای قرارداد جهت خاصی تعیین شده باشد، بر دریافت‌کننده تسهیلات لازم و واجب است که آن را در جهت خود مصرف نماید. در غیر این صورت قرارداد از حیث قانونی باطل است.

٤. میزان انحراف تسهیلات

همان‌طور که گفته شد دو وظیفه اصلی بانک‌ها، جمع‌آوری پول (تجهیز منابع پولی) و تخصیص پول (تسهیلات اعطایی) می‌باشد. در بانکداری اسلامی تجهیز و تخصیص منابع در چهارچوب عقود اسلامی انجام می‌گیرد و هرگونه تجهیز و تخصیص منابع پولی خارج از این چهارچوب، غیرشرعی و غیرقانونی است.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

یکی از موارد تسهیلات اعطایی که در چارچوب قراردادها و معاملات در بانکداری اسلامی ایران مورد استفاده قرار می‌گیرد، فروش اقساطی (از قراردادهای مبادله‌ای) است. با این‌که بانک‌ها در این روش، محل مصرف تسهیلات خرد و کلان را تعیین و برای پرداخت آن شرایط گذاشته‌اند و مشتریان در این بخش اختیاری ندارند، برخی به منظور گرفتن تسهیلات برای خرید کالا به ارائه فاکتورهای صوری و سندسازی روی می‌آورند. ارائه فاکتورهای صوری از سوی تسهیلات‌گیرندگان و متقاضیان دریافت تسهیلات از بانک‌ها به یکی از معضلات و آفت‌های جدید در سیستم بانکداری کشور تبدیل شده است.

در واقع جنس برخی تسهیلات باعث شده است تا بانک‌ها برای پرداخت این‌گونه تسهیلات، علاوه بر دریافت وثایق گوناگون، اسنادی مانند ارائه فاکتور خرید را نیز به عنوان یکی از مدارکی که ثابت می‌کند تسهیلات در محل خود هزینه شده است طلب کنند. به عبارت دیگر، دریافت تسهیلات مذکور تنها در قبال ارائه فاکتورهای خرید کالا امکان‌پذیر است. البته شاید سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان این موضوع را که برخی برای دریافت تسهیلات بانکی فاکتورهای صوری ارائه خواهند کرد را فرض نکرده بودند. به عبارت دیگر، موضوع که اصل بودن فاکتورها برای بانک‌ها مهم نیست. بلکه برای بانک‌ها تنها دریافت فاکتور مهم است.

گسترش این تخلف و مدرک‌سازی صوری توسط برخی متقاضیان باعث شده است تا به مسئله انحراف تسهیلات خرد و کلان در شبکه بانکی کشور دامن زده شود و به عبارتی منجر به انحراف تسهیلات بانکی از محل اصلی خود شده است. که این موضوع منجر به تأخیر در پرداخت تسهیلات به واجدین شرایط واقعی و یا طولانی‌تر شدن زمان انتظار افرادی که واقعاً می‌خواهند تسهیلات خرید کالا را در محل خود مصرف کنند، می‌شود. شاید بتوان این خلاء را در شبکه بانکی کشور مطرح کرد که برنامه‌ریزان ارائه تسهیلات به افراد متقاضی هیچ‌گاه نخواسته‌اند تسهیلاتی را بدون اسم (جعاله- خرید کالا- خرید مسکن- اشتغال- خرید خودرو- ازدواج و...) در اختیار متقاضیان قرار دهند و این باعث شده است تا برخی برای رسیدن به تسهیلات به سندسازی متوسل شوند.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

در این شرایط بسیاری از متقاضیان تنها به مبلغ تسهیلات نیاز دارند و قصد خرید کالا را ندارند اما مجبور به ارائه فاکتورهای صوری برای دریافت تسهیلات می‌شوند. شایان ذکر است این موضوع خود باعث ایجاد یک "بازار سیاه" برای دارندگان و ارائه کنندگان فاکتورهای صوری شده است و افراد در برخی از موارد با دریافت مبالغی به ارائه این نوع فاکتورها برای تکمیل مدارک مورد نیاز بانک‌ها اقدام می‌کنند. تمام این موارد به غیر از آثار سوئی که برای نظام بانکی ایجاد می‌کند، به نحوی بانکداری اسلامی را به سمت بانکداری ربوی پیش می‌برد. ضمن این‌که از این طریق متقاضیان واقعی نیز امکان دسترسی به تسهیلات را از دست می‌دهند.

با توجه به مطالب بیان شده به مطالعه موردی بانک (الف[1]) در این راستا می‌پردازیم. بانک الف دارای مناطق ۳۲ گانه‌ای (یک منطقه در تهران و ۳۱ منطقه در سایر استان‌ها) در کشور است. میزان سرمایه کل این بانک در سال ۱۳۹۴، معادل ۷۵،۵۳۲ میلیارد ریال و میزان سرمایه پایه این بانک ۲۳،۴۰۰ میلیارد ریال بوده است.

میزان سپرده‌های این بانک به تفکیک نوع سپرده در جدول شماره ۱ آورده شده است. مشاهده می‌شود که سهم منابع این بانک از محل سپرده‌ها در مقایسه با ۹ بانک منتخب، در سال ۹۳ و ۹۴ به ترتیب ۸/۱ و ۷/۹ درصد بوده است.

۱. با توجه به محرمانه بودن اطلاعات، از آوردن نام بانک خودداری شده است.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

جدول ۱. منابع بانک (الف)

سهم درصد منابع بانک الف در مقایسه با ۹ بانک منتخب			
سپرده	سال ۹۳	سال ۹۴	رتبه بانک در درصد رشد ۹۴ به ۹۳
سپرده قرض‌الحسنه پس‌انداز	۶/۷	۶/۹	۴
سپرده قرض‌الحسنه جاری	۶/۲	۷/۲	۳
سپرده سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت	۷/۳	۶/۸	۸
سپرده سرمایه‌گذاری بلندمدت	۱۰/۲	۱۰/۱	۵
سپرده‌های مؤثر	۸/۲	۸	۸
کل سپرده	۸/۱	۷/۹	۸

مأخذ: گزارشات بانک (الف)

میزان سپرده مؤثر و سپرده کل در سال ۹۴، به ترتیب ۲۵/۶ و ۲۵/۲ درصد نسبت به سال ۹۳ رشد داشته‌اند؛ که از این میزان سپرده، میزان تسهیلات اعطایی در سال ۹۴، ۳۵۰،۳۶۰ میلیارد ریال بوده که ۲۷/۵ درصد نسبت به سال ۹۳ افزایش یافته است و میزان مطالبات معوق نیز در سال ۹۴ معادل، ۴۱،۶۱۶ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال قبل ۱۷/۸ درصد رشد داشته است.

حال با توضیحاتی که در مورد بانک مورد نظر داده شد، میزان انحراف تسهیلات برای مناطق ۳۲ گانه این بانک برای دوره زمانی ۱۳۹۴- ۱۳۸۶، بررسی می‌شود. در این سال‌ها تعداد تسهیلات اعطایی برابر ۳،۵۰۴،۸۹۶ ریال بوده است. شایان ذکر است که به منظور محاسبه درصد انحراف تسهیلات، میزان پرونده‌های بدون نظارت (به میلیارد ریال) را بر مبلغ پرداختی تسهیلات در این سال‌ها تقسیم کرده و به درصد بیان کرده‌ایم.

در طی سال ۱۳۸۶ [۱]، تعداد ۳۶۱،۸۲۴ تسهیلات، معادل ۳۶،۱۰۲،۷۸۰ میلیون ریال، پرداخت شده است، که از این میزان ۳،۵۸۴ پرونده دارای انحراف و نقص بوده است؛ یعنی متقاضی

۱. جداول مربوط به آمار تسهیلات اعطایی و میزان انحراف آن‌ها به تفکیک سال و مناطق ۳۲ گانه بانک الف در پیوست آمده است.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

تسهیلات را در جایی که گفته مصرف نکرده است. در این سال به طور کلی، ۰/۳ درصد انحراف از تسهیلات وجود داشته است؛ که بیشترین میزان انحراف برای منطقه ۳۲ معادل ۲/۳ درصد وکمترین میزان انحراف حدود صفر بوده است که مربوط به مناطق ۳۰ و ۳۱ می‌شود. در سال‌های ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱ و ۹۲ میزان انحراف تسهیلات به ترتیب ۰/۳، ۰/۲، ۰/۱، ۰/۱، ۰/۱، ۰/۱ است و برای سال ۹۳ و ۹۴ نیز حدود صفر می‌باشد.

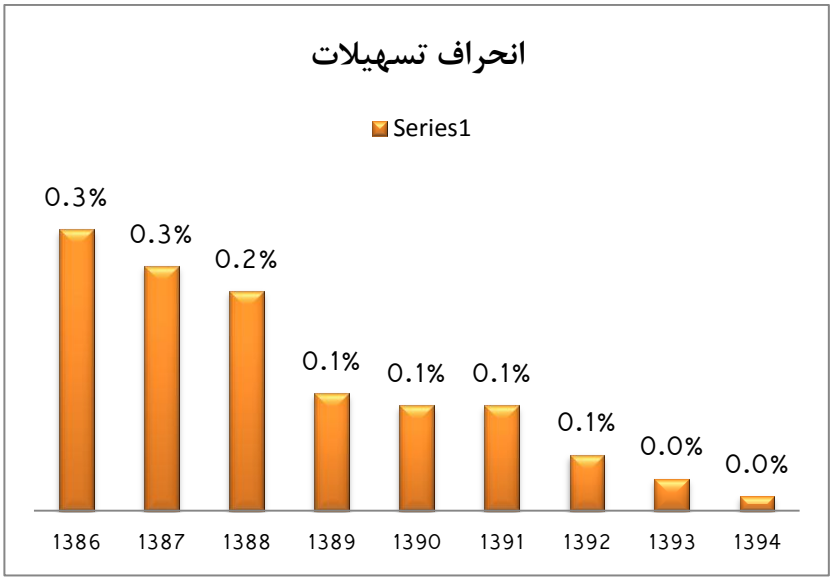
با استفاده از آمار مربوط به مناطق ۳۲ گانه در این سال‌ها، می‌توان میزان تسهیلات اعطایی و میزان انحراف آن را به صورت کلی برای این بانک را محاسبه کرد؛ که در جدول شماره (۲) و نمودار شماره (۱) آمده است. طی سال ۱۳۹۴ نیز، تعداد ۳۸۵،۱۴۲ تسهیلات اعطایی به متقاضیان پرداخت شده است، معادل ۱۵۳،۴۰۵،۴۸۸ میلیون ریال، که تنها ۸۰۰ مورد بدون نظارت بوده است. که میزان انحراف تسهیلات پرداختی در مناطق ۳۲ گانه این بانک در این سال حدود صفر بوده است.

جدول ۲. تسهیلات اعطایی بانک (الف)

ردیف	سال	تسهیلات		پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)		درصد انحراف
		تعداد	مبلغ پرداختی	تعداد	مبلغ	
۱	۱۳۸۶	۳۶۱،۸۲۴	۳۶،۱۰۲،۷۸۰	۳،۵۸۴	۱۰۸،۰۰۴	٪۰/۳
۲	۱۳۸۷	۳۲۹،۰۲۵	۳۶،۸۰۷،۹۰۵	۳،۳۵۶	۹۵،۷۸۹	٪۰/۳
۳	۱۳۸۸	۲۹۵،۷۵۱	۳۷،۹۰۶،۸۰۴	۳،۲۷۹	۸۸،۶۶۹	٪۰/۲
۴	۱۳۸۹	۵۳۷،۴۱۰	۶۷،۲۱۴،۶۴۰	۲،۹۷۰	۸۳،۷۷۵	٪۰/۱
۵	۱۳۹۰	۵۱۷،۵۲۶	۸۲،۵۱۱،۳۶۵	۲،۹۲۸	۹۲،۴۹۵	٪۰/۱
۶	۱۳۹۱	۴۲۰،۱۶۸	۷۵،۸۴۲،۵۵۰	۲،۸۰۸	۹۳،۲۳۲	٪۰/۱
۷	۱۳۹۲	۳۱۹،۵۴۵	۱۱۰،۶۹۲،۵۵۲	۲،۲۱۶	۶۶،۱۱۲	٪۰/۱
۸	۱۳۹۳	۳۳۸،۵۰۵	۱۳۳،۵۰۳،۹۸۰	۱،۵۷۸	۴۵،۶۷۲	٪۰/۰
۹	۱۳۹۴	۳۸۵،۱۴۲	۱۵۳،۴۰۵،۴۸۸	۸۰۰	۲۴،۲۳۸	٪۰/۰

مأخذ: گزارشات بانک (الف) و یافته‌های تحقیق

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]



نمودار ۱. انحراف از تسهیلات

در بررس عملکرد مناطق ۳۲ گانه این بانک مشخص شد که در این سال‌ها، تعداد ۳۶۰۲۲۵۳ فقره تسهیلات به متقاضیان اعطا شده که این میزان تسهیلات، برابر با ۷۴۰،۶۵۶،۸۸۰ میلیون ریال بوده است. از میان این پرونده‌ها، تنها میزان ۲۳۶۳۹ پرونده‌ی تسهیلات اعطایی، معادل ۶۹۷۲۴۹ میلیون ریال، دارای انحراف و نواقصی بوده‌اند؛ بدین معنی که این میزان تسهیلات در مکان گفته شده توسط متقاضی، مصرف نشده و بانک مورد نظر نیز متوجه این انحراف نشده است. در مقایسه با کل مبلغ پرداختی تسهیلات، پرداختی که دچار انحراف شده است، اندک است.

به عبارت دیگر، علی‌رغم این‌که طی این سال‌ها تعداد و مبلغ پرداختی تسهیلات این بانک در حال افزایش بوده است، اما تعداد پرونده‌های بدون نظارت در طول این سال‌ها کاهش یافته است. که دلیل آن نظارت بیشتر بانک و تصویب بخش‌نامه‌های دقیق‌تر در زمینه اعطای تسهیلات به متقاضیان است. نظارت بیشتر و دقیق‌تر این بانک سبب شده تا تسهیلات اعطایی دقیقاً در مکانی که باید مصرف شوند و میزان انحراف تسهیلات در این سال‌ها از ۰/۳ درصد به حدود صفر درصد در پایان سال ۱۳۹۴ برسد.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

به منظور مطالعه دقیق‌تر عملکرد این بانک، میزان تسهیلات اعطایی و انحراف آن، در جدول شماره ۳ به تفکیک استان تهران و سایر استان‌ها (یک منطقه در تهران و ۳۱ منطقه در سایر استان‌ها) نیز نشان داده شده است.

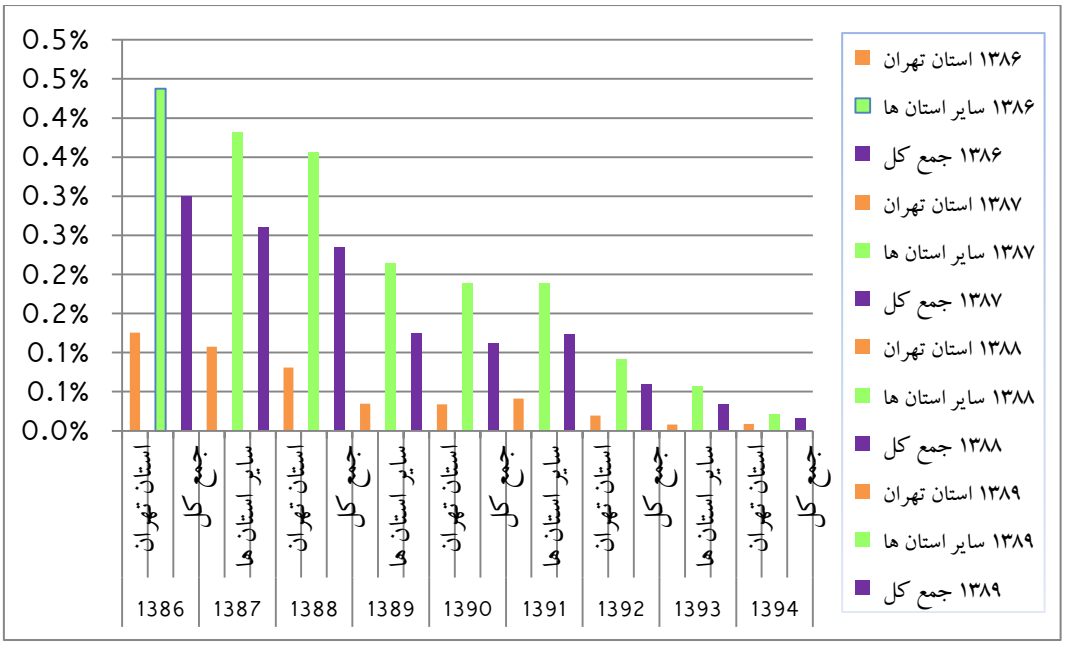
جدول ۳. تسهیلات اعطایی به تفکیک استان تهران و سایر استان‌ها (میلیون ریال-درصد)

ردیف	سال	عنوان	تسهیلات		پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)		درصد انحراف
			تعداد	مبلغ پرداختی	تعداد	مبلغ	
		استان تهران	۶۰،۳۸۸	۱۶،۰۰۱،۳۹۲	۷۹۰	۲۰،۰۹۴	٪۰/۱
۱	۱۳۸۶	سایر استان‌ها	۳۰۱،۴۳۶	۲۰،۱۰۱،۳۸۸	۲،۷۹۴	۸۷،۹۱۰	٪۰/۴
		جمع کل	۳۶۱،۸۲۴	۳۶،۱۰۲،۷۸۰	۳،۵۸۴	۱۰۸،۰۰۴	٪ ۰/۳
		استان تهران	۵۴،۷۹۴	۱۶،۳۱۳،۹۱۶	۷۶۳	۱۷،۵۶۳	٪ ۰/۱
۲	۱۳۸۷	سایر استان‌ها	۲۷۴،۲۳۱	۲۰،۴۹۳،۹۸۹	۲،۵۹۳	۷۸،۲۲۶	٪ ۰/۴
		جمع کل	۳۲۹،۰۲۵	۳۶،۸۰۷،۹۰۵	۳،۳۵۶	۹۵،۷۸۹	٪ ۰/۳
		استان تهران	۴۸،۳۴۳	۱۶،۸۰۰،۹۶۷	۶۷۶	۱۳،۵۹۴	٪۰/۱
۳	۱۳۸۸	سایر استان‌ها	۲۴۷،۴۰۸	۲۱،۱۰۵،۸۳۷	۲،۶۰۳	۷۵،۰۷۵	٪ ۰/۴
		جمع کل	۲۹۵،۷۵۱	۳۷،۹۰۶،۸۰۴	۳،۲۷۹	۸۸،۶۶۹	٪ ۰/۲
		استان تهران	۹۵،۴۸۱	۳۳،۳۹۹،۹۱۰	۵۸۹	۱۱،۵۰۴	٪ ۰/۰
۴	۱۳۸۹	سایر استان‌ها	۴۴۱،۹۲۹	۳۳،۸۱۴،۷۳۰	۲،۳۸۱	۷۲،۲۷۱	٪۰/۲
		جمع کل	۵۳۷،۴۱۰	۶۷،۲۱۴،۶۴۰	۲،۹۷۰	۸۳،۷۷۵	٪۰/۱
		استان تهران	۹۴،۰۲۵	۴۰،۷۶۲،۰۵۳	۶۵۸	۱۳،۷۸۵	٪ ۰/۰
۵	۱۳۹۰	سایر استان‌ها	۴۲۳،۵۰۱	۴۱،۷۴۹،۳۱۲	۲،۲۷۰	۷۸،۷۱۰	٪ ۰/۲
		جمع کل	۵۱۷،۵۲۶	۸۲،۵۱۱،۳۶۵	۲،۹۲۸	۹۲،۴۹۵	٪ ۰/۱
		استان تهران	۷۷،۰۸۱	۳۳،۷۴۹،۹۳۸	۵۷۳	۱۳،۹۴۴	٪۰/۰
۶	۱۳۹۱	سایر استان‌ها	۳۴۳،۰۸۷	۴۲،۰۹۲،۶۱۳	۲،۲۳۵	۷۹،۲۸۸	٪ ۰/۲
		جمع کل	۴۲۰،۱۶۸	۷۵،۸۴۲،۵۵۰	۲،۸۰۸	۹۳،۲۳۲	٪ ۰/۱

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

ردیف	سال	عنوان	تسهیلات		پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)		درصد انحراف
			تعداد	مبلغ پرداختی	تعداد	مبلغ	
		استان تهران	۵۲،۲۳۵	۴۷،۹۴۶،۹۱۴	۴۲۹	۹،۲۷۱	٪۰/۰
۷	۱۳۹۲	سایر استان‌ها	۲۶۷،۳۱۰	۶۲،۷۴۵،۶۳۸	۱،۷۸۷	۵۶،۸۴۱	٪ ۰/۱
		جمع کل	۳۱۹،۵۴۵	۱۱۰،۶۹۲،۵۵۲	۲،۲۱۶	۶۶،۱۱۲	٪ ۰/۱
		استان تهران	۵۷،۳۵۳	۶۰،۹۱۱،۵۸۸	۲۷۸	۴،۷۶۶	٪۰/۰
۸	۱۳۹۳	سایر استان‌ها	۲۸۱،۱۵۲	۷۲،۵۹۲،۳۹۲	۱،۳۰۰	۴۰،۹۰۶	٪ ۰/۱
		جمع کل	۳۳۸،۵۰۵	۱۳۳،۵۰۳،۹۸۰	۱،۵۷۸	۴۵،۶۷۲	٪ ۰/۰
		استان تهران	۶۳،۴۲۳	۶۷،۵۳۶،۱۹۰	۲۳۵	۵،۹۵۴	٪۰/۰
۹	۱۳۹۴	سایر استان‌ها	۳۲۱،۷۱۹	۸۵،۸۶۹،۲۹۸	۵۶۵	۱۸،۲۸۴	٪ ۰/۰
		جمع کل	۳۸۵،۱۴۲	۱۵۳،۴۰۵،۴۸۸	۸۰۰	۲۴،۲۳۸	٪ ۰/۰

مأخذ: گزارشات بانک (الف) و یافته‌های تحقیق



نمودار ۲. نمودار انحراف تسهلات

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

با توجه به جدول شماره ۳، مناطق ۳۲ گانه بانک مورد نظر، تعداد تسهیلات اعطایی از ۳۶۱،۸۲۴ معادل ۳۶،۱۰۲،۷۸۰ میلیون ریال در سال ۸۶ به ۳۸۵،۱۴۲، معادل با ۱۵۳،۴۰۵،۴۸۸ میلیون ریال در سال ۹۴ افزایش پیدا کرده است؛ اما مشاهده می‌شود که درصد انحراف تسهیلات اعطایی این بانک از ۰/۳ درصد در سال ۱۳۸۶ به حدود صفر درصد در سال ۱۳۹۴ کاهش پیدا کرده است. این موضوع را می‌توان در نمودار شماره ۲ به راحتی مشاهده کرد. میزان این انحراف در استان تهران در مقاسیه با سایر استان‌ها کمتر بوده است.

بیشترین میزان انحراف تسهیلات مربوط به سال‌های ۸۶، ۸۷ در استان‌هایی غیر از تهران، ۰/۴ درصد می‌باشد. که از سال ۸۸ به بعد این میزان به ۰/۲ و در نهایت حدود صفر کاهش یافته است. با توجه به این‌که تعداد تسهیلات اعطایی در سال ۸۶ برابر ۳۶۱،۸۲۴ مورد بوده و در سال ۹۴، میزان تسهیلات افزایش یافته و به ۱۴۲،۳۸۵ مورد رسیده است. حال به بررسی آمار مربوط به عقود مبادله‌ای و عقود مشارکتی به تفکیک در بانک الف می‌پردازیم.

جدول ۴. تسهیلات پرداختی به تفکیک عقود مشارکتی و عقود مبادله‌ای

سال	تعداد تسهیلات پرداختی		جمع کل تعداد تسهیلات پرداختی	مبلغ تسهیلات پرداختی		جمع کل مبلغ تسهیلات پرداختی
	عقود مشارکتی	عقود مبادله‌ای		عقود مشارکتی	عقود مبادله‌ای	
۱۳۹۰	۱۸۸،۴۸۵	۳۲۹،۰۴۱	۵۱۷،۵۲۶	۱۳،۹۹۰،۶۵۷	۶۸،۵۲۰،۷۰۸	۸۲،۵۱۱،۳۶۵
۱۳۹۱	۱۷۱،۹۸۵	۲۴۸،۱۸۳	۴۲۰،۱۶۸	۲۴،۲۷۷،۰۶۸	۵۱،۵۶۵،۴۸۲	۷۵،۸۴۲،۵۵۰
۱۳۹۲	۱۰۱،۹۸۲	۲۱۷،۵۶۳	۳۱۹،۵۴۵	۶۸،۰۱۱،۰۵۳	۴۲،۶۸۱،۴۹۹	۱۱۰،۶۹۲،۵۵۲
۱۳۹۳	۱۲۲،۳۸۱	۲۱۶،۱۲۴	۳۳۸،۵۰۵	۵۰،۳۰۸،۶۵۷	۸۳،۱۹۵،۳۲۳	۱۳۳،۵۰۳،۹۸۰
۱۳۹۴	۲۲۹،۰۷۵	۱۵۶،۰۶۷	۳۸۵،۱۴۲	۹۲،۲۷۸،۹۷۱	۶۱،۱۲۶،۵۱۷	۱۵۳،۴۰۵،۴۸۸

مأخذ: گزارشات بانک الف و یافته‌های تحقیق

از سال ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۴ میزان عقود مشارکتی از ۱۳،۹۹۰،۶۵۷ ریال به ۹۲،۲۷۸،۹۷۱ ریال افزایش پیدا کرده است. می‌توان مشاهده کرد که در سال ۱۳۹۰ میزان عقود مبادله‌ای از سهم

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

بیشتری نسبت به عقود مشارکتی برخوردار بوده اما با گذر زمان و در سال ۱۳۹۴ این میزان کمتر از عقود مشارکتی شده است.

درسال ۹۴ خرید کالا و خودرو که جزء عقود مبادله‌ای است در قالب عقد مرابحه که جزء عقود مشارکتی است، پرداخت می گردد. لذا در این سال پرداخت تسهیلات در قالب عقود مبادله ای کم و در قالب عقود مشارکتی بیشتر است. البته شایان ذکر است که یکی از دلایل افزایش عقود مشارکتی در سال‌های اخیر، تعیین سقف نرخ سود برای عقود با بازدهی ثابت است. که موجب گردید بانک‌ها به سمت عقود مشارکتی روند. به عبارت دیگر، از سال ۸۶ دولت نرخ ۱۲ درصد برای عقود مبادله‌ای تعیین کرد و نرخ عقود مشارکتی را آزاد گذاشت و مصوب شد که بانک‌ها براساس سود انتظاری قراردادهای مشارکتی منعقد کنند (بانک مرکزی، جلسه ۱۰۸۵ شورای پول و اعتبار، ۱۳۸۶). این امر سبب شد که به دلیل به صرفه نبودن نرخ تصویب شده عقود مبادله‌ای برای بانک‌ها، بانک‌ها به سمت عقود مشارکتی روند.

جدول ۵. انحراف تسهیلات در عقود مشارکتی و عقود مبادله‌ای

سال	پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)						سهم درصد انحراف نسبت به عقود		درصد انحراف (کل)
	تعداد			مبلغ					
	عقود مشارکتی	عقود مبادله‌ای	جمع کل	عقود مشارکتی	عقود مبادله‌ای	جمع کل	مشارکتی	مبادله‌ای	
۱۳۹۰	۱،۰۷۲	۱،۸۵۶	۲،۹۲۸	۱۷،۷۰۶	۷۴،۷۸۹	۹۲،۴۹۵	٪ ۱۹/۱۴	٪ ۸۰/۸۶	٪ ۰/۱۱
۱۳۹۱	۱،۰۶۸	۱،۷۴۰	۲،۸۰۸	۱۹،۳۴۲	۷۳،۸۹۰	۹۳،۲۳۲	٪ ۲۰/۷۵	٪ ۷۹/۲۵	٪ ۰/۱۲
۱۳۹۲	۱،۱۰۰	۱،۱۱۶	۲،۲۱۶	۱،۱۴۲	۶۴،۹۷۰	۶۶،۱۱۲	٪ ۱/۷۳	٪ ۹۸/۲۷	٪۰/۰۶
۱۳۹۳	۱۸۰	۱،۳۹۸	۱،۵۷۸	۸۴۰	۴۴،۸۳۲	۴۵،۶۷۲	٪ ۱/۸۴	٪ ۹۸/۱۶	٪ ۰/۰۳
۱۳۹۴	۱۶۶	۶۳۴	۸۰۰	۴۵۴	۲۳،۷۸۴	۲۴،۲۳۸	٪ ۱/۸۷	٪ ۹۸/۱۳	٪ ۰/۰۲

مأخذ: گزارشات بانک الف و یافته‌های تحقیق

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

با توجه به جدول فوق مشاهده می‌شود که میزان عقود مشارکتی از ۱۰۷۲ در سال ۱۳۹۰، به ۱۶۶ پرونده در سال ۱۳۹۴ رسیده است و تعداد پرونده‌های مربوط به عقود مبادله‌ای نیز از ۱۸۵۶ در سال ۱۳۹۰ به ۶۳۴ در سال ۱۳۹۴ کاهش یافته است. میزان انحراف از عقود مشارکتی در سال ۱۳۹۰، ۱۹/۱۴ درصد بوده و در همین سال میزان انحراف عقود مبادله‌ای، ۸۰/۸۶ درصد بوده است. در سال ۱۳۹۴ نیز میزان این انحراف برای عقود مشارکتی ۱/۸۷ درصد و برای عقود مبادله‌ای میزان ۹۸/۱۳ درصد می‌باشد. که در کل از ۰/۱۱ درصد به ۰/۰۲ درصد در سال ۹۴ رسیده است.

جداول شماره ۴ و ۵ نشان می‌دهد که میزان تسهیلات پرداختی در سال ۱۳۹۰، تعداد ۱۸۸،۴۸۵ معادل ۱۳،۹۹۰،۶۵۷ ریال که به میزان ۲۲۹،۰۷۵ معادل ۹۲،۲۷۸،۹۷۱۴ ریال در سال ۱۳۹۴ افزایش پیدا کرده است. تعداد پرونده‌های بدون نظارت از ۱،۰۷۲ در سال ۱۳۹۰ به ۱۶۶ در سال ۱۳۹۴ کاهش پیدا کرده است. که نشان‌دهنده این است که علی‌رغم افزایش تعداد پرونده‌های مربوط به عقود مشارکتی در این سال‌ها، میزان پرونده‌های بدون نظارت کاهش یافته است. میزان درصد انحراف تسهیلات حدود ۱۹ درصد بوده که با نظارت بیشتر بانک به ۱،۸۷ درصد در سال ۱۳۹۴ رسیده است.

۵. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در روش فروش اقساطی (عقد مبادله‌ای) برخی به منظور گرفتن تسهیلات مانند خرید کالا، به ارائه فاکتورهای صوری و سندسازی روی آورده‌اند. ارائه فاکتورهای صوری از سوی متقاضیان دریافت تسهیلات از بانک‌ها منجر به ایجاد مسأله مخاطره اخلاقی می‌شود. بدین معنی که متقاضی با سندسازی تسهیلات را در مکانی غیر از مکانی که گفته، مصرف می‌کند. این موضوع به مسئله انحراف تسهیلات در شبکه بانکی کشور دامن می‌زند.

با بررسی آمارهای مربوط به مناطق ۳۲ گانه بانک (الف) برای دوره زمانی ۱۳۹۴-۱۳۸۶ مشاهده شد علی‌رغم این‌که طی این سال‌ها تعداد و مبلغ پرداختی تسهیلات افزایش یافته است اما تعداد پرونده‌های بدون نظارت در طول این سال‌ها کاهش یافته است. که دلیل آن نظارت بیشتر بانک و تصویب بخش‌نامه‌های دقیق تر در زمینه ارائه تسهیلات است. که به معنی کاهش انحراف تسهیلات

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

است. این نظارت بیشتر و دقیق‌تر این بانک در مرحله اعطای تسهیلات سبب شده که میزان انحراف تسهیلات در این سال‌ها از ۰/۳ درصد به حدود صفر درصد در پایان سال ۱۳۹۴ کاهش یابد.

همچنین میزان انحراف از عقود مشارکتی در سال ۱۳۹۰، ۱۹/۱۴ درصد بوده و در همین سال میزان انحراف عقود مبادله‌ای، ۸۰/۸۶ درصد بوده است. در سال ۱۳۹۴ نیز میزان این انحراف برای عقود مشارکتی ۱/۸۷ درصد و برای عقود مبادله‌ای میزان ۹۸/۱۳ درصد می‌باشد. که می‌توان گفت در مجموع میزان انحراف تسهیلات از ۰/۱۱ درصد به ۰/۰۲ درصد در سال ۹۴ کاهش یافته است.

ملاحظات و پیشنهادهایی درخصوص بانکداری کنونی وجود دارد که بیان آن‌ها، به منظور جلوگیری از انحراف تسهیلات، می‌تواند مفید باشد:

۱. در سیستم فعلی توجه به انطباق عملکرد با دستورات شرعی و باز تعریف مفاهیم و پرهیز از صوری شدن مبادلات و معاملات بانکی و به فراموشی سپردن روح عملیات، از اهم اموری است که باید مورد توجه قرار گیرد.

۲. آموزش کارکنان بانک‌ها و توجیه آن‌ها برای پرهیز از عملیات صوری و همین‌طور آموزش و آگاهی بخشی به عامه مردم برای ورود حقیقی به بازار عقود اسلامی و فرهنگ‌سازی از شرایط اولیه صحت عقود در بانک‌ها است. همچنین تقویت شاخص‌های اخلاقی شامل امانت‌داری و صداقت در جامعه به منظور جلوگیری از مسأله مخاطره اخلاقی.

۳. بررسی گزارش توجیهی طرح ارائه شده و اطمینان از صحت مفروضات، دقت و صحت محاسبات، انطباق ارزیابی‌های مندرج در گزارش با واقعیات و وضعیت روز بازار و دوری از آفت‌هایی از قبیل صوری بودن یا زیادنمایی پیش فاکتورها و...

۴. تعیین نسبت متعادل و قابل قبولی در خصوص آورده مشتری و سهم تسهیلات بانک به نحوی که اولاً امکان اجرای طرح را برای مشتری فراهم کند، ثانیاً انگیزه کافی برای مشتری جهت اجرای کامل و به ثمر رسیدن طرح فراهم آورد.

۵. تنظیم و عقد قرارداد دقیق، کامل و تأمین و تجهیز اعتبارات طبق زمان‌بندی قرارداد و تعیین حدود و مسئولیت و اختیارات بانک و مشتری و در اختیار گرفتن وثایق و تضامین معتبر.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

۶. انجام نظارت دقیق بر عملکرد مشتری و اطمینان از مصرف وجوه پرداختی در محل پیش‌بینی شده و فعالیت اقتصادی مصوب و جلوگیری جدی از مصرف تسهیلات بیش از میزان پیش‌بینی شده و در غیر از محل تعیین شده طرح.

۷. رتبه‌بندی تسهیلات از جمله راهکارهایی است که می‌توان با استفاده از آن، از کیفیت تسهیلات پرداخت شده آگاه شد. برای یک نظام رتبه‌بندی مؤثر و مفید، علاوه بر نیروی انسانی متخصص باید نظام اطلاعاتی دقیق و قابل اطمینانی نیز وجود داشته باشد.

۸. به منظور ارزیابی کیفیت تسهیلات، بازرسان بانک‌ها باید به طور دوره‌ای کارایی سیاست‌ها و امور مربوط به تسهیلات را ارزیابی کنند.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

منابع

بسته سیاستی- نظارتی شبکه بانکی کشور (۱۳۸۷)، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

بهاروندی، احمد و سید روح اله احمدی حاجی‌آبادی (۱۳۹۱)، "خطر اخلاقی و ارائه الگوی کاربردی کاهش آن در عقود مشارکتی"، فصلنامه جستارهای اقتصادی، شماره ۱۷، صص۸۶-۵۹.

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۶)، *مصوبه جلسه شماره ۱۰۸۵ شورای پول و اعتبار*، مورخ ۱۳۸۶/۳/۲۶.

حسین زاده بحرینی، محمد حسین (۱۳۸۸)، "بانکداری اسلامی: مانع یا زمینه ساز توسعه؟"، *مجموعه مقالات نخستین‌ها یش اقتصاد اسلامی و توسعه*، تهران.

رنجبرمطلق، لیلا (۱۳۸۴)، "اصول مدیریت ریسک اعتباری"، *انتشارات کمیته نظارت بر بانکداری بانک تسویه بین‌المللی*، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

شاکری، عباس (۱۳۸۶)، *اقتصاد خرد: نظریه‌ها و کاربردها* (چاپ سوم)، تهران: نشر نی.

صمصامی، حسین و رضا امیرجان (۱۳۹۰)، "بررسی اثر تسهیلات بانکی بر ارزش افزوده بخش صنعت و معدن"، *فصلنامه زپژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی*، شماره ۳، صص ۱۵۰-۱۲۹.

لزگی، فهیمه؛ امینی، علیرضا و علی حقیقت (۱۳۸۸)، "بررسی و تحلیل میزان اثر بخشی تسهیلات اعطایی شبکه بانکی استان قزوین بر رشد بخش‌های عمده اقتصادی طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۷۶"، *فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی*، شماره ۴۹، صص ۹۲-۷۳.

ملاکرمی، فرشته (۱۳۹۲)، "نظارت بر مصرف تسهیلات در قراردادهای بانکی"، روزنامه ایران، ویژه نامه بانکداری اسلامی.

موسویان، سید عباس (۱۳۸۹)، " ارزیابی قراردادها و شیوه‌های اعطای تسهیلات در بانکداری بدون ربا"، *فصلنامه اقتصاد اسلامی*، شماره ۱۹، صص ۷۰-۴۵.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

Korzmaz, suna (2015), "Imoact of Bank Credit on Economic Growth and Inflation", *Journal of Applied Finance & Banking*, Vol.5, No.1, pp. 57-69.
Shahchera, m.; Arbabian, S. and M. Shadrokh (2013), "Identification of Moral Hazard in the Banking System of Iran", *Journal of Money and Economy*, Vol.8, No.3, pp. 63-87.
Timsina, neelam (2014), "Impact of Bank Credit on Economic Growth in Nepal", *working paper*, No.20.
Were, Marureen; Nzomoi, Joseph and N. Rutto (2012), "Assessing the Impact of Private Sector Credit on Economic Performance: Evidence form Sectoral Panel Data for Kenya", *International Journal of Economic and Finance*, Vol.4, No.3, pp.182-19.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

پیوست

جدول ۱-پ. آمار تسهیلات پرداختی طی سال ۹۴ (میلیون ریال- درصد)

رتبه	نام منطقه	تسهیلات		پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)		درصد انحراف
		تعداد	مبلغ پرداختی	تعداد	مبلغ	
۱	۳	۴۷،۲۷۸	۶۰،۳۳۴،۴۶۸	۱۹۰	۴،۱۹۴	٪۰/۰
۲	۱۳	۲۱،۵۲۱	۷،۸۲۸،۶۵۸	۸۹	۴،۱۰۴	٪۰/۱
۳	۱۷	۲۶،۰۸۴	۷،۶۳۲،۵۰۰	۴۹	۲،۳۵۸	٪۰/۰
۴	۶	۱۳،۴۹۰	۴،۹۴۳،۶۵۳	۴۵	۲،۳۴۶	٪۰/۰
۵	۱۱	۱۶،۲۰۸	۳،۲۵۵،۰۴۷	۲۰	۱،۶۵۲	٪۰/۱
۶	۱۶	۴۹،۸۰۸	۱۷،۰۴۸،۸۸۸	۵۰	۱،۵۹۵	٪۰/۰
۷	۲۰	۷،۷۷۱	۸۹۷،۱۲۳	۲۲	۱،۴۶۰	٪ ۰/۲
۸	۱۴	۱۲،۷۸۱	۲،۷۴۲،۶۶۱	۲۷	۱،۲۷۶	٪ ۰/۰
۹	۳۱	۶،۵۷۸	۱،۲۳۱،۱۸۸	۲۱	۱،۲۶۲	٪۰/۱
۱۰	۱۰	۲۳،۷۰۳	۴،۰۷۷،۳۴۲	۳۵	۹۳۰	٪۰/۰
۱۱	۹	۸،۸۷۳	۱،۵۰۹،۶۳۳	۲۹	۵۲۳	٪۰/۰
۱۲	۲۴	۴،۱۱۱	۱،۹۰۰،۷۵۲	۱۴	۴۵۳	٪۰/۰
۱۳	۱۲	۲۳،۴۵۴	۵،۳۹۳،۶۷۴	۱۳	۴۴۹	٪۰/۰
۱۴	۳۰	۶،۶۸۲	۱،۵۹۹،۷۸۶	۱۲	۴۴۱	٪۰/۰
۱۵	۴	۱۷،۷۶۸	۳،۹۱۴،۸۷۱	۲۷	۳۰۹	٪۰/۰
۱۶	۲۶	۶،۲۲۷	۱،۴۸۸،۲۶۷	۱۴	۲۶۱	٪۰/۰
۱۷	۷	۹،۷۲۵	۳،۹۹۱،۰۵۴	۳۰	۱۲۶	٪۰/۰
۱۸	۲۵	۱۰،۷۰۱	۱،۹۲۰،۹۶۲	۲۵	۱۱۶	٪۰/۰
۱۹	۵	۳،۷۸۴	۹۱۱،۴۵۲	۱۶	۶۹	٪۰/۰

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

رتبه	نام منطقه	تسهیلات		پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)		درصد انحراف
		تعداد	مبلغ پرداختی	تعداد	مبلغ	
۲۰	۸	۱۱،۷۱۰	۳،۷۳۸،۵۷۲	۱۳	۶۰	٪۰/۰
۲۱	۲۹	۳،۰۳۷	۴۵۱،۳۹۷	۱۲	۴۷	٪۰/۰
۲۲	۱۵	۱۰،۳۷۱	۲،۱۱۷،۵۸۳	۸	۳۷	٪۰/۰
۲۳	۲۳	۵،۵۹۶	۸۴۷،۹۹۱	۷	۳۳	٪۰/۰
۲۴	۱	۳۳۰	۲،۸۱۲،۶۱۰	۷	۳۲	٪۰/۰
۲۵	۲	۲۵۳	۱،۱۴۴،۹۷۰	۵	۲۵	٪۰/۰
۲۶	۲۸	۵،۳۹۸	۶۵۴،۶۷۳	۷	۲۵	٪۰/۰
۲۷	۱۸	۴،۸۷۷	۱،۳۱۴،۹۱۸	۵	۲۱	٪۰/۰
۲۸	۱۹	۳،۲۴۶	۱،۸۲۹،۱۴۷	۳	۱۱	٪۰/۰
۲۹	۲۷	۶،۸۸۸	۲،۸۴۸،۰۷۹	۲	۱۰	٪۰/۰
۳۰	۲۲	۵،۶۵۵	۱،۵۰۶،۸۶۳	۲	۸	٪۰/۰
۳۱	۲۱	۸،۹۳۲	۱،۱۰۳،۵۴۲	۱	۵	٪۰/۰
۳۲	۳۲	۲،۳۰۲	۴۱۳،۱۶۸	۰	۰	٪۰/۰
جمع		۳۸۵،۱۴۲	۱۵۳،۴۰۵،۴۸۸	۸۰۰	۲۴،۲۳۸	٪۰/۰

مأخذ: نتایج تحقیق

جدول ۲-پ. آمار تسهیلات پرداختی طی سال ۹۳ (میلیون ریال- درصد)

رتبه	نام منطقه	تسهیلات		پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)		درصد انحراف
		تعداد	مبلغ پرداختی	تعداد	مبلغ	
۱	۱۷	۲۴،۲۳۶	۶،۲۹۰،۸۰۱	۱۱۷	۶،۱۷۸	٪۰/۱
۲	۳	۴۳،۱۸۹	۵۵،۷۱۷،۷۶۵	۲۳۳	۴،۱۶۶	٪۰/۰
۳	۱۶	۳۸،۸۳۴	۱۴،۷۶۷،۶۱۱	۱۳۹	۳،۵۷۰	٪۰/۰

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

رتبه	نام منطقه	تسهیلات		پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)		درصد انحراف
		تعداد	مبلغ پرداختی	تعداد	مبلغ	
۴	۱۳	۱۹،۲۰۱	۷،۴۲۱،۳۴۵	۶۸	۳،۲۵۵	٪۰/۰
۵	۶	۱۳،۲۱۴	۳،۷۳۰،۶۱۳	۸۷	۳،۱۳۸	٪۰/۱
۶	۱۱	۱۴،۲۹۱	۲،۶۳۹،۹۰۳	۶۸	۲،۶۴۷	٪۰/۱
۷	۴	۱۴،۹۳۴	۲،۳۵۶،۳۱۹	۵۹	۲،۴۱۹	٪۰/۱
۸	۲۷	۵،۵۵۹	۲،۵۴۶،۵۱۱	۸۴	۲،۳۵۰	٪۰/۱
۹	۱۰	۲۳،۳۰۴	۴،۰۳۵،۱۹۲	۷۹	۲،۱۱۸	٪۰/۱
۱۰	۲۴	۳،۶۲۰	۱،۸۳۳،۵۷۱	۳۵	۱،۹۲۰	٪۰/۱
۱۱	۹	۹،۸۲۹	۱،۴۶۱،۲۶۲	۵۳	۱،۷۹۸	٪۰/۱
۱۲	۷	۶،۰۵۸	۲،۸۳۹،۳۵۳	۴۱	۱،۷۴۸	٪۰/۱
۱۳	۲۲	۵،۵۰۱	۱،۴۰۲،۴۶۱	۴۸	۱،۵۹۰	٪۰/۱
۱۴	۸	۹،۸۸۱	۳،۷۱۹،۸۹۸	۴۹	۱،۲۰۹	٪۰/۰
۱۵	۲۵	۹،۴۵۵	۱،۶۷۷،۴۴۱	۳۴	۹۴۷	٪۰/۱
۱۶	۲۰	۴،۲۸۷	۵۰۸،۸۷۰	۲۲	۸۸۴	٪۰/۲
۱۷	۲۸	۴،۵۲۴	۶۴۱،۷۱۷	۱۹	۸۶۷	٪۰/۱
۱۸	۱۴	۱۱،۵۵۵	۲،۲۱۱،۱۰۶	۴۹	۸۰۵	٪۰/۰
۱۹	۱۵	۹،۱۹۰	۲،۲۳۶،۳۱۹	۴۳	۷۸۴	٪۰/۰
۲۰	۵	۴،۲۱۷	۶۱۷،۶۸۴	۲۶	۷۰۵	٪۰/۱
۲۱	۲۳	۴،۹۳۱	۸۷۳،۴۳۳	۱۵	۴۶۰	٪۰/۱
۲۲	۱۲	۲۰،۵۷۳	۴،۰۲۸،۳۰۴	۵۴	۴۴۴	٪۰/۰
۲۳	۲۱	۶،۷۰۷	۷۰۰،۹۷۴	۴۴	۳۸۵	٪۰/۱
۲۴	۱۸	۴،۳۲۵	۱،۰۱۰،۸۸۴	۲۲	۲۸۳	٪۰/۰
۲۵	۳۰	۶،۳۱۳	۱،۴۴۳،۳۶۸	۱۵	۲۶۵	٪۰/۰
۲۶	۱۹	۴،۲۲۷	۱،۱۹۲،۴۰۸	۱۲	۲۵۲	٪۰/۰

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

رتبه	نام منطقه	تسهیلات		پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)		درصد انحراف
		تعداد	مبلغ پرداختی	تعداد	مبلغ	
۲۷	۳۱	۵،۹۰۸	۸۳۸،۱۸۱	۹	۲۳۶	٪۰/۰
۲۸	۲۹	۴۹۶ ,۲	۳۹۶،۶۷۴	۱۷	۷۹	٪۰/۰
۲۹	۲۶	۶،۲۰۳	۱،۴۵۱،۷۳۷	۱۶	۷۱	٪۰/۰
۳۰	۱	۲۶۸	۱،۱۵۶،۸۶۵	۸	۴۰	٪۰/۰
۳۱	۲	۳۵۴	۱،۵۲۸،۲۳۹	۷	۳۵	٪۰/۰
۳۲	۳۲	۱،۳۲۱	۲۲۷،۱۷۱	۶	۲۴	٪۰/۰
جمع		۳۳۸،۵۰۵	۱۳۳،۵۰۳،۹۸۰	۱،۵۷۸	۴۵،۶۷۲	٪۰/۰

مأخذ: نتایج تحقیق

جدول ۳-پ. آمار تسهیلات پرداختی طی سال ۹۲ (میلیون ریال- درصد)

رتبه	کد منطقه	تسهیلات		پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)		درصد انحراف
		تعداد	مبلغ پرداختی	تعداد	مبلغ	
۱	۳	۳۷،۶۲۲	۴۳،۵۶۸،۹۱۵	۳۲۶	۷،۰۶۷	٪۰/۰
۲	۱۷	۱۹،۲۵۶	۵،۵۴۶،۴۷۱	۱۴۳	۶،۲۸۱	٪۰/۱
۳	۱۶	۴۲،۳۶۳	۱۲،۹۹۷،۷۷۲	۲۰۶	۵،۸۳۸	٪۰/۰
۴	۲۷	۷،۲۷۹	۲،۹۷۳،۰۰۴	۱۴۵	۵،۵۳۵	٪۰/۲
۵	۱۳	۲۲،۷۵۵	۷،۹۷۵،۹۴۱	۹۱	۴،۱۲۶	٪۰/۱
۶	۱۰	۱۴،۹۷۵	۲،۸۰۲،۷۶۷	۸۴	۲،۷۲۴	٪۰/۱
۷	۲۲	۴،۲۱۹	۱،۱۲۳،۴۹۰	۵۷	۲،۶۰۰	٪۰/۲
۸	۲۸	۴،۵۲۷	۴۹۱،۱۵۲	۵۰	۲،۵۶۵	٪۰/۵
۹	۲۴	۲،۶۳۹	۱،۰۹۹،۹۶۱	۴۴	۲،۵۴۵	٪۰/۲
۱۰	۱۵	۹،۱۳۵	۱،۵۴۴،۵۹۰	۶۳	۲،۲۴۲	٪۰/۱
۱۱	۲۳	۵،۱۱۸	۹۹۴،۴۷۶	۳۷	۲،۱۱۸	٪۰/۲

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

رتبه	کد منطقه	تسهیلات		پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)		درصد انحراف
		تعداد	مبلغ پرداختی	تعداد	مبلغ	
۱۲	۱۱	۱۴،۷۴۴	۲،۲۵۸،۲۷۰	۷۵	۲،۰۹۴	٪۰/۱
۱۳	۹	۸،۸۲۵	۱،۲۸۷،۳۶۱	۵۷	۲،۰۱۸	٪۰/۲
۱۴	۱۴	۱۱،۵۱۶	۱،۸۰۸،۷۲۹	۶۸	۱،۸۶۳	٪۰/۱
۱۵	۴	۱۲،۷۹۱	۱،۹۱۲،۷۴۹	۶۴	۱،۸۵۴	٪۰/۱
۱۶	۲۹	۲،۱۸۳	۳۲۹،۲۳۳	۴۲	۱،۷۴۹	٪۰/۵
۱۷	۸	۱۴،۷۰۲	۳،۰۸۹،۸۳۸	۶۴	۱،۴۷۴	٪۰/۰
۱۸	۲۵	۱۰،۰۱۰	۱،۳۶۲،۵۹۱	۴۳	۱،۳۶۵	٪۰/۱
۱۹	۶	۱۰،۴۲۴	۲،۹۱۸،۷۰۷	۹۵	۱،۲۱۲	٪۰/۰
۲۰	۱۸	۲،۳۷۵	۶۵۶،۱۰۸	۴۴	۱،۱۶۵	٪۰/۲
۲۱	۷	۶،۲۹۳	۲،۱۰۷،۱۰۱	۵۳	۱،۰۱۳	٪۰/۰
۲۲	۲۰	۴،۰۷۸	۵۰۳،۸۹۶	۳۹	۹۵۴	٪۰/۲
۲۳	۵	۴،۵۴۶	۷۱۶،۹۸۲	۳۵	۹۳۳	٪۰/۱
۲۴	۳۱	۵،۸۲۲	۷۳۵،۸۰۸	۳۰	۹۱۶	٪۰/۱
۲۵	۱۲	۱۶،۳۰۵	۲،۹۹۲،۱۹۱	۷۱	۹۰۱	٪۰/۰
۲۶	۳۰	۶،۲۱۱	۱،۰۸۴،۱۵۸	۲۹	۷۱۲	٪۰/۱
۲۷	۱۹	۴،۱۶۷	۱،۰۷۸،۲۹۱	۲۵	۶۹۳	٪۰/۱
۲۸	۲۱	۵،۸۸۶	۵۴۷،۹۴۸	۵۷	۶۳۵	٪۰/۱
۲۹	۳۲	۱،۸۱۳	۲۱۷،۰۱۷	۲۶	۵۰۸	٪۰/۲
۳۰	۲۶	۶،۱۹۹	۱،۶۲۶،۰۲۰	۳۵	۳۴۴	٪۰/۰
۳۱	۱	۴۵۸	۱،۳۱۵،۶۷۵	۱۰	۴۰	٪۰/۰
۳۲	۲	۳۰۹	۱،۰۲۵،۳۴۲	۸	۲۸	٪۰/۰
جمع		۳۱۹،۵۴۵	۱۱۰،۶۹۲،۵۵۲	۲،۲۱۶	۶۶،۱۱۲	٪۰/۱

مأخذ: نتایج تحقیق

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

جدول ۴-پ. آمار تسهیلات پرداختی طی سال ۹۱ (میلیون ریال- درصد)

رتبه	نام منطقه	تسهیلات		پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)		درصد انحراف
		تعداد	مبلغ پرداختی	تعداد	مبلغ	
۱	۳	۶۱،۹۱۴	۳۱،۲۲۵،۷۴۶	۴۱۸	۹،۱۷۷	٪۰/۰
۲	۱۷	۱۹،۳۵۹	۳،۴۶۹،۱۱۹	۱۷۶	۶،۶۲۴	٪۰/۲
۳	۱۶	۵۱،۷۴۹	۹،۱۰۸،۵۶۳	۲۲۳	۶،۵۰۵	٪۰/۱
۴	۲۷	۱۰،۶۴۷	۱،۷۰۹،۹۹۶	۱۶۲	۵،۷۸۷	٪۰/۳
۵	۱۳	۳۰،۷۲۶	۵،۶۸۲،۳۶۰	۹۸	۴،۳۵۳	٪۰/۱
۶	۶	۱۵،۹۰۸	۱،۹۳۴،۲۶۰	۱۲۶	۳،۶۸۰	٪۰/۲
۷	۱۱	۱۸،۷۵۶	۱،۵۸۷،۳۴۸	۱۰۸	۳،۴۱۷	٪۰/۲
۸	۱۰	۲۴،۳۸۴	۲،۰۳۶،۰۳۶	۹۷	۳،۳۷۳	٪۰/۲
۹	۱۵	۱۲،۱۲۶	۹۷۶،۷۳۱	۷۵	۳،۲۶۹	٪۰/۳
۱۰	۲۲	۶،۹۸۸	۶۷۰،۳۶۱	۷۱	۳،۲۵۱	٪۰/۵
۱۱	۲۸	۵،۸۲۲	۵۱۱،۰۱۱	۶۷	۳،۲۲۸	٪۰/۶
۱۲	۲۳	۷،۶۵۸	۵۷۱،۷۸۲	۵۹	۳،۱۸۹	٪۰/۶
۱۳	۱۴	۱۲،۳۴۷	۱،۰۸۳،۱۲۳	۷۶	۲،۶۸۲	٪۰/۲
۱۴	۴	۱۴،۰۰۴	۱،۲۲۹،۰۰۸	۷۲	۲،۶۷۲	٪۰/۲
۱۵	۹	۱۰،۴۷۰	۹۴۹،۹۳۷	۷۰	۲،۶۵۱	٪۰/۳
۱۶	۷	۸،۳۸۷	۱،۴۴۰،۳۷۵	۶۵	۲،۶۲۳	٪۰/۲
۱۷	۲۹	۲،۲۰۱	۱۹۵،۸۴۹	۶۴	۲،۶۰۳	٪۱/۳
۱۸	۱۲	۲۰،۸۸۴	۲،۳۲۴،۴۳۷	۱۰۱	۲،۳۸۸	٪۰/۱
۱۹	۲۵	۱۰،۹۱۹	۸۱۱،۱۷۴	۵۸	۲،۲۲۳	٪۰/۳

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

رتبه	نام منطقه	تسهیلات		پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)		درصد انحراف
		تعداد	مبلغ پرداختی	تعداد	مبلغ	
۲۰	۲۶	۱۰،۰۷۷	۱،۳۱۸،۹۳۳	۵۸	۲،۲۰۷	٪۰/۲
۲۱	۱۸	۴،۶۰۶	۳۸۷،۵۸۰	۵۵	۲،۱۹۵	٪۰/۶
۲۲	۳۱	۵،۹۶۶	۵۱۸،۱۴۷	۵۰	۲،۱۶۱	٪۰/۴
۲۳	۲۴	۵،۷۷۹	۷۵۷،۶۱۰	۵۳	۱،۹۹۱	٪۰/۳
۲۴	۸	۱۲،۷۷۶	۱،۲۸۵،۴۷۷	۷۷	۱،۹۲۴	٪۰/۱
۲۵	۵	۵،۵۶۶	۵۸۱،۲۹۷	۵۳	۱،۷۹۰	٪۰/۳
۲۶	۱۹	۵،۵۸۶	۴۷۶،۵۹۴	۴۴	۱،۷۵۸	٪۰/۴
۲۷	۲۱	۶،۹۹۱	۴۱۵،۸۴۷	۷۱	۱،۴۸۶	٪۰/۴
۲۸	۲۰	۸،۳۷۱	۵۷۷،۸۰۵	۵۶	۱،۴۱۹	٪۰/۲
۲۹	۳۰	۵،۲۴۲	۴۱۰،۷۱۸	۴۴	۱،۳۶۴	٪۰/۳
۳۰	۳۲	۲،۹۹۰	۲۳۶،۲۵۸	۴۱	۱،۱۵۸	٪۰/۵
۳۱	۱	۷۴۴	۸۵۲،۷۶۶	۱۱	۴۷	٪۰/۰
۳۲	۲	۲۲۵	۵۰۶،۳۰۳	۹	۳۷	٪۰/۰
جمع		۴۲۰،۱۶۸	۷۵،۸۴۲،۵۵۰	۲،۸۰۸	۹۳،۲۳۲	٪۰/۱

مأخذ: نتایج تحقیق

جدول ۵-پ. آمار تسهیلات پرداختی طی سال ۹۰ (میلیون ریال- درصد)

رتبه	نام منطقه	تسهیلات		پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)		درصد انحراف
		تعداد	مبلغ پرداختی	تعداد	مبلغ	
۱	۳	۷۵،۶۸۵	۳۶،۹۴۴،۴۱۱	۴۹۶	۹،۸۲۱	٪۰/۰
۲	۱۷	۳۳،۱۵۴	۴،۳۱۷،۴۸۳	۲۰۷	۷،۱۴۸	٪۰/۲
۳	۲۷	۱۲،۹۳۰	۱،۸۰۰،۷۴۹	۱۵۸	۵،۹۵۷	٪۰/۳

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

رتبه	نام منطقه	تسهیلات		پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)		درصد انحراف
		تعداد	مبلغ پرداختی	تعداد	مبلغ	
۴	۱۶	۵۷،۲۸۸	۵،۹۹۸،۸۱۰	۲۲۹	۴،۹۳۳	٪۰/۱
۵	۱۳	۳۳،۵۰۷	۶،۷۶۶،۵۵۰	۱۰۳	۳،۹۶۲	٪۰/۱
۶	۲۴	۹،۲۹۲	۷۷۸،۴۹۰	۵۹	۳،۹۵۸	٪۰/۵
۷	۶	۲۰،۳۰۲	۱،۷۶۰،۳۳۳	۱۳۸	۳،۷۰۶	٪۰/۲
۸	۲۲	۶،۵۴۹	۵۴۵،۲۰۲	۷۱	۳،۴۳۵	٪۰/۶
۹	۱۱	۱۸،۰۴۸	۱،۳۱۹،۷۶۴	۱۱۲	۳،۴۰۹	٪۰/۳
۱۰	۱۰	۲۵،۴۰۲	۱،۷۵۱،۵۹۳	۱۰۲	۳،۳۶۹	٪۰/۲
۱۱	۱۵	۱۳،۷۰۷	۶۹۵،۱۵۹	۸۱	۲،۸۹۳	٪۰/۴
۱۲	۲۸	۷،۶۰۴	۴۸۰،۳۹۷	۶۶	۲،۸۲۰	٪۰/۶
۱۳	۲۳	۷،۹۶۷	۴۷۹،۴۲۶	۵۸	۲،۷۹۴	٪۰/۶
۱۴	۹	۱۳،۶۱۶	۹۹۵،۴۷۷	۷۲	۲،۶۵۵	٪۰/۳
۱۵	۴	۲۲،۷۷۶	۱،۳۴۵،۲۱۲	۶۵	۲،۶۱۵	٪۰/۲
۱۶	۷	۹،۷۱۵	۱،۷۲۰،۳۴۹	۶۵	۲،۶۰۹	٪۰/۲
۱۷	۱۲	۲۱،۴۰۶	۲،۳۱۹،۴۸۱	۱۰۳	۲،۵۸۵	٪۰/۱
۱۸	۱۴	۱۳،۵۰۳	۱،۱۹۳،۸۶۷	۷۶	۲،۴۸۰	٪۰/۲
۱۹	۲۵	۱۴،۸۳۷	۸۳۹،۷۴۶	۴۸	۲،۳۵۷	٪۰/۳
۲۰	۲۹	۵،۰۸۳	۵۲۵،۰۱۳	۴۹	۲،۱۵۱	٪۰/۴
۲۱	۲۰	۱۰،۹۷۲	۵۱۸،۵۲۵	۶۵	۲،۰۴۲	٪۰/۴
۲۲	۲۶	۱۴،۱۷۸	۱،۶۰۵،۸۹۴	۵۴	۱،۹۸۸	٪۰/۱
۲۳	۸	۱۳،۱۳۸	۱،۳۶۸،۲۸۷	۶۸	۱،۸۶۴	٪۰/۱
۲۴	۲۱	۱۰،۶۲۷	۴۶۴،۵۹۹	۶۲	۱،۸۲۶	٪۰/۴
۲۵	۱۸	۹،۷۲۴	۵۱۵،۴۵۱	۵۴	۱،۷۸۴	٪۰/۳
۲۶	۵	۹،۷۰۶	۹۴۸،۴۶۱	۵۳	۱،۷۸۱	٪۰/۲

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

رتبه	نام منطقه	تسهیلات		پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)		درصد انحراف
		تعداد	مبلغ پرداختی	تعداد	مبلغ	
۲۷	۱۹	۴۷۰ ,۸	۶۹۴،۹۹۳	۵۲	۱،۵۸۹	٪۰/۲
۲۸	۳۰	۶،۳۴۸	۴۶۷،۲۰۷	۴۳	۱،۵۴۲	٪۰/۳
۲۹	۳۱	۸،۰۷۵	۵۲۸،۸۶۵	۴۸	۱،۳۵۹	٪۰/۳
۳۰	۳۲	۲،۹۱۹	۱۹۱،۵۸۸	۴۱	۹۵۳	٪۰/۵
۳۱	۱	۵۷۸	۱،۴۱۷،۶۱۸	۱۶	۶۰	٪۰/۰
۳۲	۲	۴۲۰	۱،۲۱۲،۳۶۳	۱۴	۵۰	٪۰/۰
جمع		۵۱۷،۵۲۶	۸۲،۵۱۱،۳۶۵	۲،۹۲۸	۹۲،۴۹۵	٪۰/۱

مأخذ: نتایج تحقیق

جدول ۶-پ. آمار تسهیلات پرداختی طی سال ۸۹ (میلیون ریال- درصد)

رتبه	کد منطقه	تسهیلات		پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)		درصد انحراف
		تعداد	مبلغ پرداختی	تعداد	مبلغ	
۱	۳	۷۴،۰۱۶	۲۹،۸۹۰،۱۷۲	۵۲۱	۱۰،۶۴۲	٪۰/۰
۲	۱۷	۳۳،۶۲۸	۳،۹۸۳،۴۱۵	۲۵۷	۸،۳۱۵	٪۰/۲
۳	۱۶	۴۴،۷۲۶	۴،۳۱۹،۸۰۳	۲۴۲	۵،۹۲۸	٪۰/۱
۴	۶	۱۴،۰۲۱	۱،۰۸۸،۱۹۵	۱۶۱	۴،۵۷۸	٪۰/۴
۵	۲۷	۱۰،۵۴۳	۱،۲۲۹،۲۴۸	۱۴۶	۴،۳۱۹	٪۰/۴
۶	۱۱	۲۰،۹۰۳	۱،۰۷۶،۱۶۷	۱۴۲	۴،۳۱۴	٪۰/۴
۷	۱۰	۲۵،۰۶۴	۱،۴۴۱،۷۸۹	۱۲۱	۳،۸۳۸	٪۰/۳
۸	۱۵	۱۴،۳۲۳	۷۲۷،۰۹۶	۸۷	۳،۴۹۵	٪۰/۵
۹	۱۲	۲۶،۹۲۸	۱،۸۳۱،۳۴۷	۱۲۲	۳،۴۳۴	٪۰/۲
۱۰	۱۳	۶۴،۷۳۳	۶،۷۹۳،۵۸۷	۱۰۲	۳،۳۴۶	٪۰/۰
۱۱	۷	۷،۱۵۱	۱،۳۵۶،۳۳۰	۷۳	۳،۲۲۱	٪۰/۲

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

رتبه	کد منطقه	تسهیلات		پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)		درصد انحراف
		تعداد	مبلغ پرداختی	تعداد	مبلغ	
۱۲	۹	۱۳،۱۱۷	۵۵۶،۵۲۳	۷۷	۲،۲۷۹	٪۰/۴
۱۳	۸	۱۵،۳۱۷	۱،۴۰۹،۲۰۴	۷۲	۲،۲۵۹	٪۰/۲
۱۴	۲۸	۳۰۶ ,۷	۳۳۶،۹۰۹	۶۹	۲،۲۴۳	٪۰/۷
۱۵	۴	۲۹،۷۹۰	۱،۱۷۴،۱۴۰	۶۸	۲،۲۲۶	٪۰/۲
۱۶	۲۳	۱۱،۹۳۴	۴۱۲،۸۲۱	۵۴	۲،۱۸۴	٪۰/۵
۱۷	۱۴	۱۶،۸۱۶	۱،۱۷۳،۸۵۴	۷۷	۲،۰۷۱	٪۰/۲
۱۸	۵	۵،۶۳۵	۴۸۰،۱۹۲	۵۸	۱،۹۹۵	٪۰/۴
۱۹	۲۲	۵،۵۶۸	۴۴۱،۷۶۵	۵۵	۱،۸۰۱	٪۰/۴
۲۰	۲۴	۸،۴۶۳	۳۶۸،۷۷۶	۵۷	۱،۷۹۰	٪۰/۵
۲۱	۲۰	۱۳،۵۷۱	۴۶۲،۴۹۰	۶۵	۱،۶۳۶	٪۰/۴
۲۲	۱۸	۵،۷۶۶	۲۵۳،۳۹۳	۵۶	۱،۳۹۷	٪۰/۶
۲۳	۲۵	۱۲،۶۸۹	۷۶۱،۷۱۷	۳۵	۱،۳۲۱	٪۰/۲
۲۴	۱۹	۶،۶۱۳	۴۵۱،۰۲۳	۴۶	۱،۱۶۰	٪۰/۳
۲۵	۲۹	۴،۱۱۱	۱۴۶،۵۰۹	۴۲	۱،۱۵۴	٪۰/۸
۲۶	۲۱	۹،۵۲۳	۴۰۵،۷۳۷	۵۴	۱،۰۰۲	٪۰/۲
۲۷	۲۶	۱۳،۶۹۰	۱،۱۳۲،۷۰۰	۴۳	۹۶۵	٪۰,۱
۲۸	۳۲	۳،۲۶۸	۱۷۶،۳۵۰	۳۶	۷۳۷	٪۰/۴
۲۹	۱	۶۶۳	۱،۵۱۴،۲۵۵	۱۸	۶۷	٪۰/۰
۳۰	۲	۵۱۰	۶۶۲،۶۰۳	۱۴	۵۸	٪۰/۰
۳۱	۳۰	۱۰،۴۸۹	۸۴۸،۳۲۰	۰	۰	٪۰/۰
۳۲	۳۱	۶،۵۳۵	۳۰۸،۲۱۰	۰	۰	٪۰/۰
جمع		۵۳۷،۴۱۰	۶۷،۲۱۴،۶۴۰	۲،۹۷۰	۸۳،۷۷۵	٪۰/۱

مأخذ: نتایج تحقیق

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

جدول ۷-پ. آمار تسهیلات پرداختی طی سال ۸۸ (میلیون ریال- درصد)

رتبه	نام منطقه	تسهیلات		پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)		درصد انحراف
		تعداد	مبلغ پرداختی	تعداد	مبلغ	
۱	۳	۳۱،۸۰۰	۱۵،۲۱۶،۴۵۶	۵۸۳	۱۲،۸۱۵	٪۰/۱
۲	۱۷	۱۶،۲۵۷	۱،۸۵۷،۱۹۹	۳۲۳	۹،۵۵۱	٪۰/۵
۳	۱۶	۳۴،۵۱۹	۴،۲۸۵،۶۶۶	۲۶۲	۵،۵۶۲	٪۰/۱
۴	۱۱	۱۱،۴۰۲	۷۷۵،۷۴۸	۱۶۷	۵،۱۸۴	٪۰/۷
۵	۶	۱۰،۱۰۵	۱،۰۹۳،۴۵۴	۱۶۳	۴،۹۶۲	٪۰/۵
۶	۱۳	۱۲،۱۵۷	۲،۲۵۷،۶۸۲	۱۱۴	۳،۹۷۳	٪۰/۲
۷	۱۵	۱۲،۹۱۷	۵۶۲،۳۹۴	۱۰۳	۳،۷۳۲	٪۰/۷
۸	۱۲	۱۵،۲۱۸	۱،۱۶۷،۰۸۵	۱۴۶	۳،۶۸۹	٪۰/۳
۹	۱۰	۱۴،۸۹۳	۱،۰۳۷،۶۹۱	۱۳۶	۳،۶۷۶	٪۰/۴
۱۰	۲۷	۵،۷۸۹	۸۱۴،۹۷۵	۱۲۸	۳،۲۵۲	٪۰/۴
۱۱	۷	۹،۰۵۱	۸۳۷،۹۹۲	۸۱	۲،۸۵۷	٪۰/۳
۱۲	۱۴	۱۲،۹۲۵	۶۴۱،۶۴۵	۸۷	۲،۶۹۸	٪۰/۴
۱۳	۸	۱۰،۹۵۷	۱،۰۱۲،۷۱۶	۷۸	۲،۲۷۵	٪۰/۲
۱۴	۵	۷،۶۳۶	۲۱۵،۳۷۹	۷۱	۲،۲۳۴	٪۱/۰
۱۵	۱۸	۲،۱۶۵	۲۷۸،۸۷۷	۶۲	۲،۰۱۲	٪۰/۷
۱۶	۲۴	۲،۵۳۶	۴۵۵،۶۶۱	۶۲	۲،۰۱۲	٪۰/۴
۱۷	۹	۱۱،۰۴۳	۴۰۹،۶۰۰	۸۰	۱،۸۸۶	٪۰/۵
۱۸	۲۰	۳،۶۷۲	۱۷۹،۵۷۶	۷۴	۱،۸۶۹	٪۱/۰
۱۹	۲۸	۶،۷۱۳	۱۷۰،۷۲۵	۷۰	۱،۸۵۲	٪۱/۱
۲۰	۴	۱۱،۳۹۰	۷۶۳،۸۱۵	۶۶	۱،۸۱۶	٪۰/۲
۲۱	۲۳	۴،۸۱۳	۲۶۶،۰۳۳	۵۱	۱،۷۸۰	٪۰/۷
۲۲	۲۲	۳،۷۶۹	۳۸۵،۱۰۰	۵۴	۱،۵۹۳	٪۰/۴
۲۳	۲۶	۵،۱۲۸	۴۴۵،۵۹۶	۵۰	۱،۵۸۵	٪۰/۴
۲۴	۱۹	۳،۰۲۸	۳۸۶،۶۰۶	۴۵	۱،۵۵۰	٪۰/۴
۲۵	۲۱	۶،۸۰۹	۲۱۹،۷۸۹	۵۳	۱،۱۹۸	٪۰/۵

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

رتبه	نام منطقه	تسهیلات		پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)		درصد انحراف
		تعداد	مبلغ پرداختی	تعداد	مبلغ	
۲۶	۲۹	۳،۶۴۲	۱۱۲،۳۰۶	۴۲	۱،۱۵۳	٪۱/۰
۲۷	۲۵	۸،۸۷۸	۴۷۲،۵۲۸	۳۵	۱،۱۲۴	٪۰/۲
۲۸	۳۲	۲،۹۵۵	۸۰،۳۰۵	۴۱	۵۶۵	٪۰/۷
۲۹	۱	۶۶۱	۴۹۱،۳۴۴	۳۰	۱۲۲	٪۰/۰
۳۰	۲	۱۱۳	۳۵۵،۹۹۳	۲۲	۹۲	٪۰/۰
۳۱	۳۰	۵،۷۹۵	۳۹۲،۱۳۶	۰	۰	٪۰/۰
۳۲	۳۱	۷،۰۲۱	۲۶۴،۷۳۳	۰	۰	٪۰/۰
جمع		۲۹۵،۷۵۱	۳۷،۹۰۶،۸۰۴	۳،۲۷۹	۸۸،۶۶۹	٪۰/۲

مأخذ: نتایج تحقیق

جدول ۸-پ. آمار تسهیلات پرداختی طی سال ۸۷ (میلیون ریال- درصد)

رتبه	نام منطقه	تسهیلات		پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)		درصد انحراف
		تعداد	مبلغ پرداختی	تعداد	مبلغ	
۱	۳	۴۰،۴۰۶	۱۴،۷۷۵،۳۳۹	۶۷۱	۱۵،۸۳۰	٪۰/۱
۲	۱۷	۲۱،۷۴۶	۱،۸۰۳،۳۶۰	۲۷۷	۸،۹۷۹	٪۰/۵
۳	۱۶	۴۰،۵۹۹	۴،۱۶۱،۴۲۷	۲۵۱	۵،۸۹۵	٪۰/۱
۴	۱۱	۱۴،۵۱۸	۷۵۳،۲۵۹	۱۶۳	۵،۵۶۰	٪۰/۷
۵	۶	۱۱،۸۱۹	۱،۰۶۱،۷۵۶	۱۷۲	۴،۶۰۶	٪۰/۴
۶	۱۰	۱۹،۱۴۰	۱،۰۰۷،۶۰۹	۱۴۶	۴،۴۷۱	٪۰/۴
۷	۲۷	۶،۴۱۹	۷۹۱،۳۴۹	۱۱۴	۳،۵۹۸	٪۰/۵
۸	۱۲	۱۸،۴۳۹	۱،۱۳۳،۲۵۲	۱۵۶	۳،۵۳۸	٪۰/۳
۹	۱۵	۹،۱۶۳	۵۴۶،۰۹۰	۱۰۴	۳،۵۲۴	٪۰/۶
۱۰	۱۳	۲۰،۹۷۸	۲،۱۹۲،۲۳۳	۱۰۰	۳،۳۲۹	٪۰/۲
۱۱	۲۸	۴،۵۲۶	۱۶۵،۷۷۵	۷۰	۳،۲۱۷	٪۱,۹
۱۲	۷	۶،۱۷۶	۸۱۳،۶۹۹	۸۱	۳،۰۵۸	٪۰/۴

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

رتبه	نام منطقه	تسهیلات		پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)		درصد انحراف
		تعداد	مبلغ پرداختی	تعداد	مبلغ	
۱۳	۹	۹،۳۲۷	۳۹۷،۷۲۶	۸۴	۲،۶۷۵	٪۰/۷
۱۴	۱۸	۳،۳۵۰	۲۷۰،۷۹۳	۶۵	۲،۶۱۱	٪۱/۰
۱۵	۲۳	۵،۰۲۵	۲۵۸،۳۲۱	۶۰	۲،۵۹۲	٪۱/۰
۱۶	۸	۱۲،۲۹۲	۹۸۳،۳۵۷	۷۷	۲،۴۶۲	٪۰/۳
۱۷	۱۴	۱۱،۵۳۶	۶۲۳،۰۴۴	۷۶	۲،۲۶۴	٪۰/۴
۱۸	۲۰	۴،۱۸۳	۱۷۴،۳۷۰	۸۰	۲،۰۷۶	٪۱/۲
۱۹	۴	۱۳،۸۶۳	۷۴۱،۶۷۲	۷۴	۲،۰۳۶	٪۰/۳
۲۰	۵	۴،۳۸۲	۲۰۹،۱۳۵	۷۸	۱،۸۶۰	٪۰/۹
۲۱	۲۴	۳،۱۳۰	۴۴۲،۴۵۱	۷۱	۱،۸۴۰	٪۰/۴
۲۲	۲۶	۶،۲۰۱	۴۳۲،۶۷۹	۵۰	۱،۷۷۹	٪۰/۴
۲۳	۲۲	۴،۸۶۰	۳۷۳،۹۳۶	۵۹	۱،۴۰۵	٪۰/۴
۲۴	۱۹	۴،۱۹۷	۳۷۵،۳۹۸	۵۰	۱،۳۷۰	٪۰/۴
۲۵	۲۹	۲،۳۴۰	۱۰۹،۰۵۰	۴۲	۱،۳۴۵	٪۱/۲
۲۶	۲۱	۶،۲۹۷	۲۱۳،۴۱۷	۵۶	۱،۲۰۴	٪۰/۶
۲۷	۳۲	۱،۵۶۷	۷۷،۹۷۷	۴۰	۹۴۹	٪۱/۲
۲۸	۲۵	۹،۷۳۳	۴۵۸،۸۲۹	۳۷	۹۳۲	٪۰/۲
۲۹	۱	۳۶۳	۴۷۷،۱۰۱	۲۹	۵۰۱	٪۰/۱
۳۰	۲	۳۳۲	۳۴۵،۶۷۳	۲۳	۲۸۳	٪۰/۱
۳۱	۳۰	۶،۲۶۲	۳۸۰،۷۶۸	۰	۰	٪۰/۰
۳۲	۳۱	۵،۸۶۵	۲۵۷،۰۵۸	۰	۰	٪۰/۰
جمع		۳۲۹،۰۲۵	۳۶،۸۰۷،۹۰۵	۳،۳۵۶	۹۵،۷۸۹	٪۰/۳

مأخذ: نتایج تحقیق

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

جدول ۹-پ. آمار تسهیلات پرداختی طی سال ۸۶ (میلیون-ریال)

رتبه	نام منطقه	تسهیلات		پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)		درصد انحراف
		تعداد	مبلغ پرداختی	تعداد	مبلغ	
۱	۳	۴۵،۲۳۴	۱۴،۴۹۲،۲۸۹	۶۸۳	۱۶،۹۴۰	٪۰/۱
۲	۱۷	۱۶۰ ,۲۵	۱،۷۶۸،۸۱۳	۲۶۰	۸،۱۲۰	٪۰/۵
۳	۱۶	۴۴،۳۲۱	۴،۰۸۱،۷۰۷	۲۵۰	۶،۶۶۱	٪۰/۲
۴	۶	۱۳،۳۵۲	۱،۰۴۱،۴۱۶	۱۶۵	۵،۵۶۶	٪۰/۵
۵	۱۱	۱۵،۲۵۰	۷۳۸،۸۲۹	۱۶۵	۵،۱۷۷	٪۰/۷
۶	۱۲	۲۲،۰۱۴	۱،۱۱۱،۵۴۲	۱۷۱	۵،۰۰۳	٪۰/۵
۷	۱۰	۲۳،۵۰۴	۹۸۸،۳۰۶	۱۵۱	۴،۸۸۰	٪۰/۵
۸	۲۷	۶،۲۲۴	۷۷۶،۱۹۰	۱۲۹	۴،۸۲۸	٪۰/۶
۹	۱۳	۲۰،۳۶۱	۲،۱۵۰،۲۳۷	۱۱۶	۳،۹۸۴	٪۰/۲
۱۰	۱۵	۹،۷۸۱	۵۳۵،۶۲۹	۱۰۹	۳،۷۴۶	٪۰/۷
۱۱	۲۸	۴،۹۶۱	۱۶۲،۶۰۰	۷۹	۳،۴۴۸	٪۲/۱
۱۲	۲۰	۶،۰۲۹	۱۷۱،۰۳۰	۱۰۸	۳،۳۷۶	٪۲/۰
۱۳	۱۸	۴،۶۰۱	۲۶۵،۶۰۵	۸۲	۳،۲۶۸	٪۱/۲
۱۴	۸	۱۰،۷۹۶	۹۶۴،۵۱۹	۸۶	۳،۰۹۰	٪۰/۳
۱۵	۷	۷،۸۹۲	۷۹۸،۱۱۱	۹۲	۲،۷۰۴	٪۰/۳
۱۶	۱۴	۱۲،۱۶۸	۶۱۱،۱۰۸	۸۲	۲،۶۷۸	٪۰/۴
۱۷	۲۴	۳،۸۶۶	۴۳۳،۹۷۵	۸۲	۲،۶۷۸	٪۰/۶
۱۸	۲۳	۵،۲۶۴	۲۵۳،۳۷۳	۶۴	۲،۶۱۲	٪۱/۰
۱۹	۴	۱۶،۳۵۱	۷۲۷،۴۶۴	۷۸	۲،۲۶۰	٪۰/۳
۲۰	۹	۹،۳۵۱	۳۹۰،۱۰۶	۸۶	۲،۱۰۰	٪۰/۵
۲۱	۵	۴،۰۰۱	۲۰۵،۱۲۹	۸۴	۲،۰۷۸	٪۱/۰
۲۲	۲۱	۷،۸۲۰	۲۰۹،۳۲۹	۷۱	۲،۰۵۰	٪۱/۰

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

رتبه	نام منطقه	تسهیلات		پرونده‌های بدون نظارت (دارای انحراف و نواقص)		درصد انحراف
		تعداد	مبلغ پرداختی	تعداد	مبلغ	
۲۳	۲۶	۲۱۵ ,۶	۴۲۴،۳۹۰	۵۴	۱،۷۹۷	٪۰/۴
۲۴	۳۲	۱،۸۱۲	۷۶،۴۸۳	۵۶	۱،۷۹۶	٪۲/۳
۲۵	۲۹	۲،۷۶۷	۱۰۶،۹۶۱	۵۷	۱،۷۸۹	٪۱/۷
۲۶	۱۹	۳،۷۳۷	۳۶۸،۲۰۷	۵۸	۱،۵۹۸	٪۰/۴
۲۷	۲۲	۵،۵۷۸	۳۶۶،۷۷۳	۶۷	۱،۲۴۴	٪۰/۳
۲۸	۲۵	۱۰،۰۷۸	۴۵۰،۰۴۰	۴۸	۱،۱۷۵	٪۰/۳
۲۹	۱	۲۹۹	۴۶۷،۹۶۱	۳۱	۶۹۶	٪۰/۱
۳۰	۲	۳۰۴	۳۳۹،۰۵۱	۲۰	۶۶۲	٪۰/۲
۳۱	۳۰	۶،۴۹۸	۳۷۳،۴۷۴	۰	۰	٪۰/۰
۳۲	۳۱	۶،۲۴۳	۲۵۲،۱۳۴	۰	۰	٪۰/۰
جمع		۳۶۱،۸۲۴	۳۶،۱۰۲،۷۸۰	۳،۵۸۴	۱۰۸،۰۰۴	٪۰/۳

مأخذ: نتایج تحقیق

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]

فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی

سال بیست و پنجم، شماره ۸۱، بهار ۱۳۹۶، صفحات ۲۶۰ - ۲۲۹

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-19]